

De voorbereiding van het personeel der Genie voor zijne oorlogstaak.

DOOR

J. BOONACKER.

(*Vervolg van N°. 5, bladz. 292.*)

4. *Het korps genietroepen en de verdere vorming der officieren.*

Aan het hoofd van het korps genietroepen staat een commandant, die, behoudens eventueele wijziging in den laatsten tijd, den tweeden hoofdofficier en de commandanten der tien compagnieën *rechtstreeks* onder zijne bevelen heeft.

Door de veelzijdigheid van den dienst, het voortdurend verwerken van gelden voor allerlei doeleinden, de relatiën met andere korpsen en diensten, de meerdere persoonswisselingen en detacheringen, in één woord door het zeer bewogen korpsleven is zijne taak zwaarder dan die van de meeste korpscommandanten bij andere wapens.

Dat in zulke omstandigheden de compagniescommandanten rechtstreeks onder hem ressorteeren, moet een voortdurend jachten om alle aanhangige zaken af te doen, een streven om er zich door te slaan, ten gevolge hebben.

In elke goede militaire huishouding moet echter de chef over het grootste gedeelte van zijn tijd geheel vrij kunnen beschikken. De legendaire kolonel, die alle ingekomen brieven ongelezen in een laadje wierp om ze, als het laadje vol was, aan zijn adjudant ter afdoening te geven, is waarschijnlijk eene charge, bij het teekenen waarvan echter een zuiver denkbeeld tot grondslag lag. Om den korpscommandant in staat te stellen zijne taak goed te vervullen, is splitsing van het werk en, om militaire redenen, daarbij splitsing van de troepen onder meerdere hoofdofficieren noodig.

In overeenstemming met de oorlogstaak zou dan het korps kunnen worden gesplitst in:

een veldbataljon, bestaande uit de veldcompagnieën, de aanvullingscompagnie en de pontonniercompagnie (varende trein);

IV. S. 22. D. N°. 7.

een vestingbataljon, bestaande uit de vestingcompagnieën, de telegraafcompagnie en den timmerwinkel; en

een depot, bestaande uit de school- en depotcompagnie.

Wijders wordt de volgende regeling voorgesteld.

De commandant van het *veldbataljon* behandelt de voorbereiding van vernielingen en andere oorlogsverrichtingen van de compagnieën onder zijn bevel, waaronder spoorwegzaken en het rivier-torpedowezen, voor zoover de genie daarmede te maken heeft. Van de onder hem ressorteerende compagnieën neemt de *pontoniercompagnie* een meer geïsoleerd standpunt in, terwijl de *aanvullingscompagnie* eene soort van stamcompagnie is van de veldcompagnieën, waarbij oefeningen en proefnemingen (o. a. betreffende het spoorwegwezen) geschieden, voor zoover deze niet bij elke compagnie afzonderlijk gehouden moeten worden.

De commandant van het *vestingbataljon* behandelt alle zaken bij het korps, die op de liniën en stellingen betrekking hebben, waaronder het pioniergereedschap daarin en in het bijzonder het militaire telegraafnet; wijders beheert hij het oefeningsmaterieel van het korps.

Tot de *telegraafcompagnie* behoort het geheele telegraafpersoneel van de genie. De telegraafafdeelingen bij de veldtroepen worden van deze compagnie gedetacheerd. Al het telegraafmaterieel is bij deze compagnie in onderhoud en beheer.

De commandant van het *depot* heeft de verplichtingen, die ook bij de andere wapens op de depotcommandanten rusten. Verder ressorteeren onder hem het onderwijs en alle theoretische en wetenschappelijke zaken, voor zoover een en ander niet bepaald bij de verschillende compagnieën of bij de beide bataljons te huis behoort; alzoo onder anderen de opzichtersschool, de cursussen voor officieren, de bibliotheek, het onderwijs aan kader en manschappen met uitzondering van reglementen en telegrafie, en ten slotte alle algemeene zaken, die door den korpscommandant in zijne handen mochten worden gesteld.

Bij deze organisatie zou aan den korpscommandant een kapitein of luitenant als adjudant moeten worden toegevoegd. Voor zoover de twee bataljonscommandanten en de depotcommandant adjudanten mochten behoeven, zou bij het vestingbataljon de kapitein- of luitenant-chef van den timmerwinkel, bij het veldbataljon een der luitenants van de aanvullingscompagnie en bij het depot een leeraar aan de opzichtersschool, als zoodanig dienst kunnen doen. De gewone lichten worden over de *veld- en vestingcompagnieën* verdeeld; vrijwilligers benevens miliciens, die op een ander tijdstip als de gewone lichten opkomen, treden daarentegen bij de *school- en depotcompagnie* in dienst, waar hun, na afgeëxerceerd te zijn, hunne nadere bestemming wordt aangewezen. De *aanvullings-, pontonnier- en telegraafcompagnieën* worden uit de andere compagnieën aangevuld.

De *school- en depotcompagnie* zal alzoo nagenoeg altijd recruten bevatten,

waaronder wellicht personen, die na nadere kennismaking weder ontslagen worden. Ook de manschappen, die naar het depot van discipline gezonden zijn, staan bij haar te boek. De veld- en vestingcompagnieën zullen slechts gedurende een korten tijd van het jaar recruten hebben, de overige compagnieën nooit. Gedetacheerde militairen van andere wapens worden bij de *aanvullingscompagnie* ingedeeld. De jonge officieren worden in den regel eerst bij vesting- en veldcompagnieën geplaatst en van deze naar de aanvullingscompagnie, de telegraafcompagnie en de pontonniercompagnie gedetacheerd, om zoo den dienst in al zijne vertakkingen te leeren. Voordat deze leerschool geheel doorloopen is, mogen zij noch naar den staf der genie overgeplaatst, noch met eenige speciale betrekking bij het korps belast worden.

Aan den om zoo te zeggen natuurlijken eisch voor een kaderleger, dat de in oorlogstijd opgeroepen oudere lichten bij hunne compagnieën officieren moeten vinden, onder wier bevelen zij gediend hebben, kan bij de genietroepen meestal niet voldaan worden. Dit nadeel wordt getemperd door het vrij aanzienlijk aantal vrijwilligers, in wier midden de miliciens zich spoedig weder te huis zullen bevinden, en door den, bij een klein wapen altijd sterkeren, korpsgeest. Het is alzoo van veel belang den goeden geest bij de vrijwilligers te handhaven, onder anderen door hen nooit bij de miliciens achter te stellen.

Intusschen zal voor *continuïteit* in het commando der compagnieën moeten worden zorg gedragen, om te voorkomen, dat onderofficieren te veel invloed verkrijgen en dat, door gebrekkige bekendheid met de antecedenten van het kader, de billijkheid uit het oog verloren wordt.

Om deze reden moeten tot het commando eener compagnie alleen officieren worden geroepen, die niet te lang geleden ten minste een jaar lang werkelijk bij de compagnie dienden. Hiertoe zouden de luitenants der genie minstens een paar jaar, voordat zij tot kapitein in aanmerking komen, naar de genietroepen moeten terugkeeren — een maatregel hieronder ook om andere redenen aan te bevelen — en aldaar later, tot kapitein bevorderd, zooveel doenlijk moeten optreden als commandanten van de compagnieën, bij welke zij gedurende het geheele laatste jaar als luitenants hadden dienst gedaan.

Door de oudere luitenants moeten wijders in den regel de speciale betrekkingen, waaronder die van leeraar op de opzichtersschool bezet worden. Deze opmerkingen zouden met tal van andere kunnen worden vermeerderd, maar ik meen genoeg gezegd te hebben om den lezer de omtrekken te geven van het beeld eener organisatie, geheel op de oorlogstaak gegrond, en nu van dit onderwerp te kunnen afstappen om tot de bespreking van opvoeding en onderwijs over te gaan.

Opvoeding en onderwijs. De alpha en de omega. Wat toch moet in onze tegenwoordige maatschappij het leger in vreedstijd anders zijn dan de de school van gansch het volk voor den oorlog; eene school met onderwij-

zers en leerlingen of juist gezegd alleen met leerlingen, waarvan sommigen als onderwijzers optreden; eene school, die slechts dan aan hare roeping voldoet, als bij een plotseling uitbrekenden oorlog allen behoorlijk op hunne oorlogstaak zijn voorbereid; eene school, die hare taak met die voorbereiding niet afgedaan acht, maar hare oud-leerlingen in het oog houdt om ze te kunnen gebruiken in de ure des gevaars; eene school eindelijk, die als deze ure daar is, zich ontpopt tot die scherpste tegenstelling van het doodend individualisme: het volk onder de wapenen, ter verdediging van vrijheid en onafhankelijkheid, van vaderland en vorst.

Dat is het organisme, dat den mannen voor oogen gestaan heeft, die na *Jena* niet wanhoopten aan de toekomst van hun vaderland; het organisme, dat Duitschland behoed heeft voor eene herhaling van de jammeren, waarin de legerscharen van het Eerste Keizerrijk het gedompeld hadden; een organisme, dat, zooveel noodig in nationalen zin gewijzigd, ook door Nederland zal moeten worden overgenomen, wil het blijven leven door eigen energie en niet door de onbetrouwbare gunst der omstandigheden.

Dat naast deze algemeene volksschool geen prijs te stellen is op bijzondere schooltjes, die niets anders kunnen doen dan de kracht dezer volksschool zonder evenredig nut te verzwakken, zal wel geen betoog behoeven.

Het leger is de algemeene, de eenige krijgsschool voor het volk. Ziedaar de axioma, het beginsel, de leuze, het kustlicht in den nacht en tevens het oordeel over hen, die mochten meenen, dat zonder organisatie van den algemeenen dienstplicht aan de grondwet en aan de eischen van den Staat kan worden voldaan; den toetssteen eindelijk, waarmede men onder de militaire instellingen en voorschriften de nuttige van de slechts schoonschijnende onderscheidt.

Het spreekt wel vanzelf, dat ik de consequentiën van het bovenvermelde beginsel hier alleen voor de genie en wel in hoofdzaak voor de genietroepen, als de voornaamste school der genie, en dan nog maar in enkele trekken kan schilderen, terwijl ik daarbij volgens mijn programma den tegenwoordigen toestand onzer legervorming en niet een gewenschten beteren tot grondslag leggen moet.

Beschouwen wij hiertoe de instructie bij dit korps, van onderen beginnende, alzoo ten eerste die van den milicien.

Is de milicien bij het korps aangekomen, dan worde hij bij eene veld- of vestingcompagnie ingedeeld om daar eerst den recruitentijd door te brengen. Bijzonder geschikt voor telegrafist of pontonnier en, voor zoover de voorschriften daartoe aanleiding geven, ook sommige specialiteiten, als: teekenaars, instrumentmakers, enz., worden daarna bij de telegraaf- en pontonniercompagnieën, op de bureelen, of bij den timmerwinkel geplaatst, terwijl voor de overigen de oefening als geniesoldaat begint.

Volgens het boven door mij gezegde moeten de veldpioniers tevens geoefend worden in de werkzaamheden, die nu aan de spoorwegafdeelingen, en zoo

mogelijk ook in die, welke aan de pontonniers der rijdende treinen zijn aange-
wezen, terwijl aan de vestingpioniers dergelijke eischen moeten worden gesteld.

Wellicht achten sommigen de leerstof te groot in verband met den be-
schikbaren tijd. Mocht zulk een oordeel juist zijn, dan zou eene andere
regeling als bovenvermeld vereischt worden. De leerstof toch moet ter voor-
koming van halve of schijnopvolging der bepalingen zoo beperkt worden,
dat ook de minder geschikte, mits met goeden wil beziel, zich het gevor-
derde kan eigen maken.

Naar mijne meening, die ik voor beter geef en die, naar ik moet erken-
nen, niet op waarnemingen van de laatste jaren gegrond is, kan deze
quaestie echter nu nog niet worden uitgemaakt, vermits nog veel zou
kunnen worden gedaan om in minder tijd toch goed geoefende pioniers te vormen.

Ten eerste zou men hiertoe uit de geniereglementen met zorg alles moeten
schiften of buiten behandeling laten, wat voor den oorlog in ons land niet
noodzakelijk is. De verschillende compagniescommandanten zouden onder
leiding der hoofdofficieren deze zaak voortdurend moeten nagaan, om zóó
geleidelijk tot wel overwogen voorstellen te komen.

Ten tweede zouden de instructeurs met zorg moeten gevormd worden. Om
een goed instructeur te zijn, is het niet voldoende de zaken zelf te weten.
Men moet ze ook begrijpelijk kunnen mededeelen, onnoodigen omhaal weten
te vermijden, eene opgewekte stemming kunnen handhaven, zoomede belang-
stelling weten te wekken en te onderhouden, vooral door het nut van het
behandelde voor oorlogstijd aan te toonen. Dat het onderwijs door het
kader in deze opzichten veelal te wenschen overlaat, zal ieder wel met mij
eens zijn. Ik ben echter daarbij van meening, dat dit minder het gevolg is
van gebrek aan algemeene intellectueele ontwikkeling van het kader, zooals
ik wel eens hoorde beweren, dan wel van de omstandigheid, dat de vorming
van het kader tot instructeur te wenschen heeft overgelaten.

Ten derde zouden de manschappen voor elke hoofdafdeeling der leerstof
moeten worden gesplitst in klassen met niet afwisselende instructeurs en
steeds allen aan het onderwijs hunner klasse moeten deelnemen. Wachtdienst,
corveeën, andere oefeningen, inspectiën — die niet bij alle compagnieën op
denzelfden dag der week behoeven te geschieden — moeten alle worden
beschouwd als zaken *van ondergeschikt belang in vergelijking met de instructie*
en alzoo daarnaar geregeld worden.

Ten vierde zouden bij dit onderwijs theorie en practijk steeds tegelijk
moeten worden beoefend, niet den eenen dag theorie op de kamer en den
anderen dag oefening met de minst mogelijke theorie op het terrein.

Hiertoe is een, niet te ver van de kazerne gelegen, oefeningsterrein en
zijn loodsen of andere besloten ruimten op dit terrein noodig. Voor aard-
werk is dit wellicht nog onvoldoende. Daarbij toch wordt de grond geroerd
en moet deze dientengevolge eenige jaren rusten, alvorens weder bruikbaar
te zijn, zoodat oefeningen, waarbij graafwerk te pas komt, een groot terrein

vorderen, dat misschien in de nabijheid der kazerne niet te vinden zal zijn. In dit geval is wellicht een *klein permanent kamp* op de heide noodig, werwaarts de *compagnieën* of gedeelten er van beurtelings voor eenige dagen gedetacheerd worden.

Van buiten leeren moet dunkt mij van miliciens zoo min mogelijk geëischt worden, omdat het geleerde toch later vergeten zal zijn, als de man bij mobilisatie wordt opgeroepen. Wijders moet bij de oefeningen wel alles met die orde en netheid geschieden, die den soldaat steeds moeten kenmerken, maar mag geen tijd worden verloren, om een hoogsten graad van netheid of snelheid van uitvoering te verkrijgen, voor zoover deze voor den oorlog geen nut heeft. Het gezond verstand der officieren zal hier de grens moeten weten te vinden.

Ten slotte moeten de instructeurs gesteund en hoog gehouden worden en zoowel zij als de leerlingen belang hebben bij goede vorderingen. Hiertoe moeten er niet meer officieren dan hoog noodig toezicht houden en deze wel scherp toezien maar niet ingrijpen, niet vitten, niet trachten aanmerkingen te maken; zijn deze noodig, dan moeten zij nooit in 't bijzijn van de leerlingen worden gemaakt. Men moet aan de instructeurs verantwoordelijkheid laten voor de vorderingen hunner afdeelingen en daardoor op hunne ambitie werken, terwijl het belang van de leerlingen daarin moet gelegen zijn, dat ze door hunne instructeurs, na voldoende geoefend te zijn, als zoodanig aan den *compagniescommandant* worden voorgesteld, die hen na met zorg ingesteld onderzoek tot geniesoldaat 2de klasse aanstelt. Blijven er na den termijn, die bij ondervinding gebleken is voldoende te zijn voor de oefeningen, nog achterlijken over, dan zou men deze onder het blijvend gedeelte kunnen rangschikken om hen het volgend jaar weder een leergang te doen medemaken, ten einde er op deze wijze toe te komen, *dat niemand met groot verlot vertrekt zonder voldoende geoefend te zijn*. Eerst de geniesoldaten 2de klasse zouden voor baantjes, als oppasser, geëmployeerde bij den timmerwinkel of elders, enz., in aanmerking mogen komen. Zij genieten voordeelen ten opzichte van soldij, vergunningen tot uitgaan, corveeën, enz.

De vrijwilligers worden op denzelfden voet behandeld. Zoodra de geniesoldaten 2de klasse aan hoogere eischen van geoefendheid voldaan hebben, worden zij — als er aanleiding toe is, ook miliciens — tot geniesoldaat 1ste klasse aangesteld, in welken graad o. a. de verschillende specialisten moeten worden aangetroffen. Aan dezen graad zijn weder nieuwe voorrechten verbonden, o. a. die, van bij gewone corveeën alleen als geleider te worden ingedeeld. Over de verdere opklimming tot korporaal en onderofficier, het schoolonderwijs hiertoe, enz., wordt korthedshalve het stilzwijgen bewaard. Alleen zij daaromtrent aangeteekend, dat bij bevorderingen nooit onderscheid moet worden gemaakt tusschen vrijwilligers en miliciens, en dat *titulaire rangen* aanbevelenswaardig kunnen zijn om sommige bezwaren uit den weg te ruimen. De telegrafisten doorloopen in hun vak eene dergelijke school.

Wij merkten boven op, dat de telegrafist evenzeer soldaat moet zijn. Mitsdien moet hij op gelijken voet als de andere manschappen de lichaams oefeningen en de oefeningen in het gebruiken der wapenen bijwonen, ook omdat ik deze vooral in de laagste graden en bij de minderen voor de beste middelen houd om militaire eigenschappen te ontwikkelen.

Wat de verdere oefening van reeds geoefenden aangaat, zoo moet het streven zijn *een grooter aantal specialisten* in alle graden aan te kweeken.

Men heeft bij het korps uitstekende krachten voor elken arbeid, waartoe de genietroepen in oorlogstijd geroepen kunnen worden, en maakt daarmede zeker een zeer gunstigen indruk op iederen bezoeker, op ieder die met het korps nu en dan in aanraking komt. Bezie men echter de zaak een beetje van naderbij, dan ontwaart men wel eens, dat meerdere werkzaamheden altijd door hetzelfde beperkte aantal personen worden uitgevoerd. Tegen dezen toestand is geen enkel bezwaar, als het werkzaamheden betreft, die alleen in vredetijd voorkomen, zooals proefnemingen, sijnue waarnemingen, enz., of werkzaamheden, die in oorlogstijd slechts op enkele plaatsen noodig zijn en dan van uit het Groote Hoofdkwartier gelast worden, mits men in het laatste geval bij ontstentenis over doublures beschikken kan. De zaak wordt echter anders, als het verrichtingen betreft, die in den oorlog onvoorzien op meer dan een punt noodig kunnen zijn. Dan zou de vredesvoorbereiding slechts eene schijnvertooning zijn, die zoo spoedig doenlijk zou moeten worden hervormd.

Hiertoe zouden voor elke soort van specialisten *distinctieven* met daaraan verbonden *toelagen* moeten worden ingesteld, met dien verstande, dat voor elke soort en voor elken graad in verband met de behoefte een maximum van toelagen zou kunnen worden bepaald, en alsdan ook boven deze maxima het distinctief zou kunnen worden verleend aan personen, die eerst *later* door het openvallen van plaatsen in het genot van eene toelage zouden komen. Daarentegen zouden de toelagen, alleen wegens langdurigen diensttijd te verstrekken, kunnen vervallen. De verdienstelijken zouden dan de toelage slechts in een anderen vorm ontvangen, terwijl oude vredessoldaten zonder verdere verdiensten bij *technische troepen* nutteloos zijn.

Hierboven zeide ik, dat bij de oefeningen niet moet gestreefd worden naar eene mate van netheid en snelheid, die voor den oorlog geen nut heeft. Ik verzoek intusschen hierbij in het oog te houden, dat ik over het *gewone onderwijs* sprak, en daarom eene zekere overmaat in die richting nog niet in alle omstandigheden afkeur. Evenals men jachtritten en andere equestrische oefeningen instudeert bij bereden wapens, is het aanbevelenswaardig bij genietroepen, ten behoeve van feestelijke voorstellingen, *sommige* oefeningen te kunnen uitvoeren in eene voor den oorlog geheel overbodige perfectie.

Zoo verhaalde mij een niet-militair bezoeker van Engeland, dat hij eene feestelijke oefening van de *Royal Engineers* had bijgewoond, waarbij o. a. over een waterloop eene loopbrug werd geslagen en weggebroken met eene

vaardigheid, regelmatigheid en elegantie, die er het karakter aan gaven van eene goede circus-voorstelling. Zulke opvoeringen maken zoowel op den leek als op den militair een zeer aangename indruk en vestigen, vooral bij den eerstgenoemde, eene gunstige meening omtrent de geoefendheid van den troep. Men vergelijkte eens de militaire waarde daarvan met de bij ons nogal in zwang zijnde opvoering van tooneelstukken door militairen, waarbij wellicht de eene of andere luie en indisciplinaire soldaat, voormalig verloopene acteur, met moeite ten behoeve der voorstelling uit de provoost gehouden, als held van den avond door zijne kameraden wordt toegejuicht en door de vrouwen en dochters der officieren met vroolijken lach en handgeklap beloond wordt.

Heeft de vrijwilliger den onderofficiersgraad bereikt, dan is, voor zoover hij bij het korps blijft en er niet naar streeft »opzichter» te worden, de tijd der examens voor hem voorbij. Alleen administratieve geschiktheid, de minst belangrijke, kan hem te stade komen om sergeant-majoor administrateur te worden. Houdt hij nu op naar vermeerdering van kennis te streven, dan slaapt zijn geest langzaam maar zeker in en verliest hij de vlugheid van bevattig voor het kader van technische troepen in oorlogstijd zoo hoog noodig. Eenigszins kan hierin worden tegemoetgekomen door den prikkel der *toelagen voor specialisten*. Een tweede prikkel tot studie kan gevonden worden in den wensch om als *instructeur een goed figuur te maken tegenover* zijne leerlingen. Door opgewektheid der officieren bij hunne voordrachten en door met tact op het eergevoel der onderofficieren te werken, kunnen ook nog uitkomsten verkregen worden, maar de zaak blijft moeilijk en men zal wel doen geen tijd te verbeuzelen aan onnoodige theorieën, met slaperige deferentie bijgewoond. In één opzicht echter is vermeerdering van kennis voor de militaire waarde der onderofficieren steeds dringend noodig; zij moeten in een leger als het onze, waaruit de oorlogstraditie verdwenen is, er toe gebracht en er steeds aan gehouden worden, zich in den oorlogstoestand en in hunne oorlogstaak in te denken. Dit is zóó noodig, dat onvoldoende ijver ten deze eene reden moet zijn om een onderofficier niet tot een reëngagement toe te laten. Tot dit doel stel ik in de eerste plaats oefeningswandelingen en later oefeningsreizen voor, waarbij de onderofficieren, door hun compagiescommandant of den oudsten luitenant, alzoo door hun vermoedelijk aanstaanden commandant in oorlogstijd, geleid, in details zouden kunnen behandelen, wat bij voorafgaande oefeningsreizen van officieren der brigade of stelling gebleken was de taak der genietroepen te zijn. Het zou voor de jonge officieren zeer nuttig zijn aan deze oefeningen deel te nemen. In de tweede plaats verdienen voordrachten over de oorlogstaak of over onderwerpen uit de krijgsgeschiedenis, als middel ter bereiking van het voorgeschreven doel aanbeveling. Deze voordrachten moeten natuurlijk niet boven de bevattig van den onderofficier gaan, maar toch aan den anderen kant met zijne militaire kennis rekening houden en dus iets anders zijn als voordrachten voor

minderen of voor niet-militairen. Tot dit doel kunnen gedeelten van werken en artikels, ten behoeve voor officieren geschreven, gewijzigd, vereenvoudigd of ten behoeve der duidelijkheid uitgebreid worden, zoodat het houden van zulke voordrachten geen overwegend bezwaar zal hebben. Van alle onderofficieren, alzoo ook van de sergeanten-majours administrateurs moet de militaire bruikbaarheid onderhouden worden, waartoe men hunne administratieve taak moet trachten te verlichten. Hiertoe zou men aan den sergeant-majoor administrateur een onderofficier tot hulp moeten toevoegen, waardoor bij splitsing der compagnie in hare pelotons tevens voor elk peloton een administrateur voorhanden zou zijn.

Vermits de opzichtersschool later bij den staf der genie ter sprake komt, stap ik hiermede van het onderwijs der onderofficieren en minderen af, om dat der officieren te behandelen.

Waar bij de andere wapens algemeen noodig geacht wordt, dat de officieren ook hunne theoretische vakkennis vermeederen, zal het wel geen betoog behoeven, dat dit in nog hoogere mate voor de genie-officieren een onafwijsbare eisch is; een eisch waarbij wij geen onderscheid kunnen maken tusschen officieren van den staf der genie en officieren der genietroepen en dien wij alzoo hier voor het wapen in zijn geheel behandelen. De vereischte kennis voor den genie-officier zou men in ingenieurs- of *civiele* kennis, dus kennis alleen voor vreedstijd, en *militaire* kennis, d. w. z. kennis ook voor oorlogstijd, kunnen onderscheiden. Wanneer men de kennis van den officier in technische en tactische kennis wil splitsen, behoort de geheele *civiele* en een deel van de *militaire* tot de technische, de rest van de *militaire* tot de tactische kennis.

Wat de *militaire kennis* betreft, merkten wij reeds vroeger op, dat bij de sterke verspreiding der genie-officieren in oorlogstijd, ten deze aan *alle* genie-officieren *hooge eischen* moeten worden gesteld. Wat de *civiele kennis* aangaat, klemt de eisch niet in dezelfde mate. Er zouden zelfs gronden zijn voor de meening, dat, naast een zeker minimum van algemeene ingenieurskundigheden, groote *verscheidenheid* in de meerdere kennis in het belang van den dienst zou zijn. Mits dit minimum niet te laag gesteld worde. Het komt mij toch voor, dat men de vereischte *militaire kennis* niet kan verwerven en vermeederen, zonder zich in de ingenieurswetenschap in eene bepaalde, vrij juist te omschrijven richting bewogen te hebben, welke richting intusschen geenszins in alle opzichten die moet zijn, welke bij het onderwijs op onze Polytechnische School tot het diploma van civiel-ingenieur leidt. In elk geval bestaat de mogelijkheid — ik wees er reeds op bij de bespreking van de opleiding op de Academie — dat aan den cadet, wegens gebrek aan tijd, op technisch gebied niet alles is onderwezen, wat men toch voor allen noodig acht, en dat hieruit de noodzakelijkheid van *aanvullingsonderwijs* voortvloeit.

Vermeerdering van theoretische vakkennis kan de officier door *vrije studie* of *voortgezet onderwijs* verwerven.

Vrije studie is voor de schatkist het minst kostbare en voor het legerbestuur het gemakkelijkste, alzoo het meest bereikbare, boven den kapiteinsrang zelfs het eenige aanbevelenswaardige middel. Slechts *tijd* en *hulpmiddelen*, in hoofdzak *boeken*, behoeven hiertoe beschikbaar gesteld te worden. Bij den *staf der genie* kan men alleen trachten *tijd* beschikbaar te verkrijgen door eene *dienstregeling*, waarbij noodelooze omslag vermeden wordt, en door eene goede *verdeeling* van het werk onder het personeel. Over die regeling spreken wij hieronder nader; eene zoo goed mogelijke verdeeling van het werk is eene taak van de chefs, die tot geene verdere beschouwingen aanleiding geeft. Bij de *genietroepen* daarentegen kan men, als men met de sleur wil breken, zonder eenig nadeel voor den troep, aan de officieren, met name aan de jongeren, veel tijd besparen, terwijl bovendien des winters de dienst voor velen alles behalve zwaar is. *Tijd* is daar alzoo voorhanden.

Wat *boeken* aangaat, bezit het *korps* eene bibliotheek waarvan de inhoud mij niet juist bekend is, maar waarvan het gebruik in elk geval belemmerd wordt door de onvoldoende localiteit; wijders stuit men op het feit, dat er geen bibliotheek bestaat voor de officieren van den *staf der genie*, die hieraan toch zeker meer dan officieren van andere wapens en diensten behoefte hebben.

Hierin te voorzien, komt mij *dringend noodig* voor. Deze bibliotheek zou bij het korps genietroepen kunnen worden bewaard met de korpsbibliotheek, maar met gescheiden geldmiddelen in dezelfde ruime voor studie geschikte lokalen.

Boeken, waarvan de raadpleging slechts bij hooge uitzondering noodig mocht zijn, zouden alleen dan moeten worden aangekocht, als zij niet in de bibliotheek van het Ministerie van Oorlog noch in eene andere voor de genie-officiëren gemakkelijk bereikbare boekverzameling mochten worden aangetroffen; boeken daarentegen, die dikwerf noodig zijn, waaronder algemeene wegwijzers, als: standaardwerken, encyclopaedieën en dergelijke, zouden in verschillende exemplaren voorhanden moeten zijn, en met die exemplaren zouden *dépendances* van de bibliotheek in verschillende garnizoenen moeten worden aangelegd, zoodat ieder genie-officier, wat hij dikwerf noodig heeft, zonder tijdverlies telkens en zoo noodig gedurende langeren tijd ten gebuike ontvangen kan. De officieren zouden indirect aan deze bibliotheek en aan hare *dépendances* kunnen bijdragen door deelneming aan leesgezelschappen van tijdschriften en brochures, die, na gecirculeerd te hebben, zouden moeten worden opgenomen. Naast deze bibliotheken zou ook een op bescheiden schaal ingericht physisch en chemisch laboratorium, zoowel ten behoeve van den *staf der genie* als van het korps genietroepen, noodig zijn, waaromtrent ik korthedshalve niet in verdere beschouwingen tred.

Ten slotte zou men *vrije studie* in bijzondere gevallen en tot bijzondere

doeleinden, bijv. voor plaatsing als leeraar aan de Koninklijke Militaire Academie, voor de aanvaarding eener andere speciale betrekking, voor het ontwerpen van belangrijke werken, voor het oplossen van bepaald aange-
wezen technische vraagstukken, in verband met wijzigingen in oefeningen,
wettelijke regelingen, enz., *gemakkelijk* moeten maken door het verleenen
van meer langdurige verloven, het detachereen bij inrichtingen van hooger
technisch onderwijs binnen- of buitenslands, het doen verrichten van reizen,
enz.

Zal echter met het bevorderen van vrije studie kunnen worden volstaan?

De Regeering heeft deze vraag, wat de *krijgswetenschappen* aangaat, door
de oprichting der Hoogere Krijgsschool ontkennend beantwoord, en de
noodzakelijkheid dezer school wordt in het algemeen, ook door mij, zonder
voorbehoud erkend. Het ligt eenigszins voor de hand, dat men naast deze
inrichting voor voortgezet *militair* onderwijs ook aan iets dergelijks voor
voortgezet *technisch* onderwijs gedacht heeft. Er is tusschen het een en het
ander echter een groot verschil. De Hoogere Krijgsschool toch voldoet aan
eenigszins samengestelde behoeften. Zij is tevens eene school voor de aan-
vulling van het personeel, benoodigd voor den Generalen Staf. Bij de
tweevoudige opleiding der infanterie moet zij voor hare leerlingen, die niet
van de Koninklijke Militaire Academie afkomstig zijn, de minder wetenschap-
pelijke vroegere opleiding aanvullen. Door sommige lessen en door de
detacheringen is zij niet alleen eene theoretische maar ook eene praktische
school. De vakken, die er behandeld worden, groepeeren zich deels om de
kennis der landsverdediging, een studievak, dat om het zoo noodzakelijke
geheim van vele details er van, bij vrije studie moeilijk tot zijn recht komt.
Ten slotte moet de Hoogere Krijgsschool bij de aanstaande onderbevelhebbers
en officieren van den Generalen Staf eene soort van eenheid in de wijze van
werken, in de denkbeelden en beginselen trachten te bevorderen, die nuttig
is voor eenheid en samenwerking bij militaire operatiën.

Voortgezet technisch onderwijs verkeert in ons klein kringetje van genie-
officieren in geheel andere omstandigheden. Voor de meeste van de hier-
boven opgesomde voordeelen der Hoogere Krijgsschool kunnen geen pendanten
ten behoeve van dit onderwijs vermeld worden.

Intusschen is de tijd voor technisch onderwijs aan de Koninklijke Militaire
Academie zeer nauw toegemeten. De studiejaren zijn niet langer dan vroeger,
terwijl militair en technisch onderwijs toen reeds vóór het toenmalige derde
studiejaar begon. Men heeft alzoo nu minder tijd dan vroeger met den
vierjarigen cursus en het zoogenaamde applicatiejaar, ook wel eens en niet
geheel ten onrechte vijfde studiejaar genoemd. De detachering dringt boven-
dien tot eene meer uitvoerige tijdroovende behandeling der geniereglementen,
om de cadets bij den troep geen slecht figuur te laten maken. De
mogelijkheid is alzoo niet uitgesloten, dat het programma voor de genie niet
naar eisch zal kunnen worden uitgevoerd, en zulks niettegenstaande op het

programma meerdere vakken, voor de genie-officiëren noodig, niet tot hun recht komen. Zeer waarschijnlijk zal zoo technisch *aanvullingsonderwijs* voor *alle* genie-officiëren noodig blijken te zijn.

Wanneer en waar moet alsdan dit aanvullingsonderwijs gegeven worden?

Wat den *leeftijd* betreft, zijn wij hier in andere omstandigheden als bij de Hoogere Krijgsschool. Daar onderwijst men zaken, die vooral de hoofd-officiëren weten moeten. Bij de genie in een klein land is er daarentegen geen enkele reden om in het algemeen verschil in mate van theoretische technische kennis tusschen hoofd- en subalterne officieren noodig te achten. In de hoogere rangen verplaatst zich het zwaartepunt der betrekking in de richting der krijgswetenschappen. Om deze reden kan de tijd voor alle voortgezet technisch onderwijs en zoo ook voor het vermelde *aanvullingsonderwijs* nooit zeer laat vallen. Maar er is meer!

De officieren, die bij den *staf der genie* in functie treden, moeten een afgeronden cursus doorloopen hebben. Ruim een tiental jaren geleden verschenen de jonge officieren vóór het applicatiejaar op de werken der genie met vouwtjes in hunne bouwkundige handboeken, aanwijzende waar na hunne terugkomst de lessen zouden worden voortgezet. Als mijn geheugen mij geen parten speelt, waren zij bijv. doorkneed in de »deuren” maar waren »ramen”, als iets hoogers, nog een geheim voor hen. Deze fout kan natuurlijk niet nogmaals begaan worden. Zal men dan een aanvullingscursus trachten te ontwerpen van zaken in de verschillende technische wetenschappen, die de kapiteins en oudere luitenants op de werken *wel*, en de jongere luitenants *niet* behoeven te weten, met handboeken *ad usum juventutis* voor de laatste? Of zal men sommige wetenschappen in haar geheel voor de oudere staf-officiëren bewaren? Het eene schijnt al even verwerpelijk als het andere. Waar de burger-ingenieur eerst in de practijk komt na voltooide theoretische opleiding, scheidt men slechts vrijwillig klippen om op te stranden door met den militairen ingenieur anders te handelen. Eventueel noodig aanvullingsonderwijs moet zoo de nog jonge officier kunnen genieten vóódat hij bij den staf der genie in functie treedt.

Als *plaats*, waar dit onderwijs zou moeten worden verstrekt, komt de *Polytechnische School* het eerst in aanmerking. Er is een tijd geweest, dat het programma voor den civiel-ingenieur te Delft, wat de bouwkundige vakken aanging, niet zoo heel veel van dat voor den genie-officier te Breda verschilde. Die tijd ligt achter ons, en de Polytechnische school heeft ten deze de Militaire Academie overvleugeld, wat trouwens ook niet uitblijven kon. De cursus te Delft is echter ondeelbaar en niet eene opvolging van minder en meer uitgebreid onderwijs. Aansluiting daaraan zou steeds hoogst moeilijk zijn en bij het tegenwoordig programma van het officiersexamen ondoenlijk. Een afzonderlijke cursus te Delft voor het luttel aantal genie-officiëren, dat telken jare de Militaire Academie verlaat, ware moeilijk en kostbaar te organiseeren. Daarbij zou men aan de jonge officieren geheel

vrije studie moeten toestaan, vermits contrôle in deze omgeving te hatelijk zou zijn. Gaat men daarbij na, dat een meer of minder goed eindexamen te Delft wellicht weinig invloed zou hebben op de verdere carrière, dan kom ik tot de slotsom, dat het beter is dit aanvullingsonderwijs niet te Delft maar bij de genietroepen in de wintermaanden en onder toezicht van den depotcommandant te doen verstrekken.

Men zou aldaar dit onderwijs moeten splitsen in geheel van elkander onafhankelijke cursussen, die in willekeurige volgorde zouden kunnen worden bijgewoond. Men kon dan elken cursus bijv. om de drie winters voor de jonge officieren van de laatste drie jaar, alzoo voor een minder beperkt aantal, door bekwame burger- of militaire leeraren doen houden met verplichte examens voor de jonge officieren. *Electrotechniek*, *Hydrodynamica op inundatiën toegepast*, *Boschbouw* voor zoover als voor beplantingen noodig is, *Schoone Bouwkunde*, indien dit vak bleek het programma te Breda te overladen, enz., zouden voor zulke cursussen geschikt zijn. Kennis van stoomtuigen daarentegen zou het bezwaar hebben dat men die niet nà electrotechniek kan behandelen, zij zou daarom liefst op het programma der Militaire Academie moeten worden gebracht. Vermelde cursussen zouden natuurlijk slechts een gedeelte van den tijd der jonge officieren mogen vorderen, omdat deze tevens hun gewonen dienst zouden moeten waarnemen.

Naast dit aanvullingsonderwijs, dat met den dienst der genietroepen in slechts verwijderd verband staat, moeten de jonge officieren door kapiteins en c. q. oude luitenants ook theoretisch en practisch in de vakken der genietroepen onderwezen worden, terwijl zij ten minste in het 3de jaar een rijcursus in het garnizoen zouden moeten bijwonen. De benoeming tot 1ste luitenant zou eerst mogen volgen, na deze dubbele leerschool met succes doorloopen te hebben.

Behalve het hier vermelde aanvullingsonderwijs acht ik voortgezet technisch onderwijs wel zeer aangenaam voor de officieren zelve, vooral als zij eene andere loopbaan op het oog hebben, maar voor den dienst *in het algemeen* onnoodig.

Uitzonderingen op dezen regel behooren meer bij het verstrekken van hulpmiddelen voor *vrije studie* te huis en zijn daarom reeds boven ter sprake gebracht.

Voortgezet onderwijs in de *krijgswetenschappen* en wel onderwijs op de *Hoogere Krijgsschool* hiertoe, acht ik daarentegen voor *alle genie-officieren* zeer noodig.

Aan den eenen kant zijn hoofdofficieren der genie zonder grondige krijgskundige kennis in oorlogstijd in vele gevallen het vijfde rad aan den wagen, terwijl aan den anderen kant de kapiteins der genie bij de mobiele troepen op deze wijze voorbereid worden voor die functiën, waarvoor men in groote legers technische adjoints bij den Generalen Staf noodig acht, en ten slotte zullen de genie-officieren alleen door het bezit van grondige tactische kennis

in staat zijn de doode weermiddelen in overeenstemming met de eischen der tactiek te maken of te verbeteren.

De luitenants der genie zouden dan aan de Hoogere Krijgsschool moeten worden gedetacheerd, vóórdát ze als oudste luitenant bij de compagnie genietroepen werden geplaatst, waarvan zij, kapitein geworden, het commando zouden moeten overnemen. Een bezwaar is de driejarige duur van den cursus bij de Hoogere Krijgsschool. Voor de genie-officiëren, met hunne meer volledige opleiding aan de Militaire Academie, zou het mogelijk en noodig zijn dien tot twee jaren terug te brengen. Zou dit niet kunnen geregeld worden zonder daarom een geheel afzonderlijken leergang voor deze officieren te maken, wat ik niet wenschelijk zou achten? Deze officieren zouden wijders des zomers, na herhalingsoefeningen bij de genietroepen, o. a. bij de *infanterie* kunnen worden gedetacheerd, waar zij *tevens* als instructeurs bij het pionieren zouden moeten optreden en zoo tegelijkertijd met infanterie zouden leeren werken, alsmede bij van pioniergereedschappen voorziene pelotons *cavalerie*, waar zij o. a. zouden leeren rijden op elk paard, dat toevallig beschikbaar is, en *tevens* de cavalerie in het gebruik harer pioniergereedschappen zouden oefenen.

Van latere detachering van deze luitenants bij den Chef van den Generaalen Staf zou in den regel geen sprake moeten zijn.

De luitenants, die na het bezoeken der Hoogere Krijgsschool bij de genietroepen worden ingedeeld, kunnen evenals de kapiteins vrijwillig als toehoorders cursussen bijwonen, maar worden in den regel niet meer tot het ontvangen van onderwijs in engeren zin verplicht. Dit sluit intusschen niet uit, dat voor het geheele officierskorps voordrachten over bijzondere onderwerpen kunnen worden georganiseerd, wanneer werkelijk eenig officier iets mede te deelen heeft, dat de overige anders niet of slechts met groot tijdsverlies kunnen te weten komen, zooals zulks na reizen, detacheringen, bijwoning van proefnemingen, enz., het geval kan zijn. Verder moeten de kapiteins en oudste luitenants onder leiding der hoofdofficiëren van het korps of andere autoriteiten studiereizen doen of daaraan deelnemen, zoomede voorstellen en onderstellingen met het oog op de oorlogstaak uitwerken, en ten slotte beurtelings schietoefeningen op de legerplaats te Oldenbroek bijwonen om hunne kennis van de uitwerking van artillerievuur te vermeerderen. In verband hiermede zou het overweging verdienen de geniewerkzaamheden in deze legerplaats niet onder den naastbijzijnden officier van den staf der genie maar onder officieren van het korps genietroepen te doen uitvoeren.

Bij den *staf der genie* kan van voortgezet onderwijs in engeren zin geen sprake zijn, maar zeer zeker is ook daar de dienst eene school, die men door eene reeks van opdrachten en plaatsingen in eene geregelde volgorde doorloopt. De oudere officieren zullen dit steeds in het oog moeten houden en, zonder de belangen van den dienst te schaden, moeten zorg dragen,

dat de werkzaamheden, aan hunne ondergeschikten opgedragen, zooveel mogelijk leerrijk zijn. Ten einde den Inspecteur der Genie in staat te stellen de overplaatsingen in verband met deze opvoeding te regelen, zou omtrent ieder genie-officier een *staat van dienst* moeten worden aangelegd, waarin alle door hem vervulde functiën en verrichte werkzaamheden zouden moeten worden vermeld. Deze *dienststaten* zouden moeten worden getrokken uit *maandstaten*, door de verschillende chefs van de staven der genie en van de genietroepen aan den Inspecteur in te zenden, waarin vermeld zou moeten zijn, waarmede elk der officieren in de afgelopen maand belast geweest is. Deze maandstaten zouden tevens den Inspecteur bij voorgenomen overplaatsingen tot inlichting strekken omtrent den invloed, dien die overplaatsingen op den gang van zaken ter plaatse zouden hebben.

Alvorens van de onderwijsquaestie af te stappen, rest mij nog te wijzen op de dringende noodzakelijkheid van geschikte lokalen voor het onderwijs, vooral voor dat der officieren bij de genietroepen. Aan deze lokalen moet de noodige localiteit voor scherm en gymnastiekoefeningen verbonden zijn, alleen voor officieren toegankelijk. De genie-officiëren behooeren, evenals de onderofficiëren en minderen, in deze zaken niet bij andere wapens achter te staan, en bij den staf der genie is er gevaar, dat men ze ontwent.

Wij vermeldden boven, dat de jonge genie-officiëren in den regel de eerste drie jaren van hun dienstdienst bij de genietroepen zouden moeten doorbrengen, daarbij aannemende, dat die tijd voor de meesten voldoende is om den luitenant-dienst bij de vesting-, veld-, telegraaf- en pontonnier-compagnieën in zijn geheelen omvang te leeren zonder daarom specialist te worden. Wil men hiervoor in plaats van drie, vier jaar rekenen, het zij zoo, dit verschil tast het stelsel niet aan. De benoodigde tijd, om een voldoende geoefend luitenant der genietroepen te worden, zal trouwens niet voor ieder dezelfde zijn. De door zijne chefs voldoende geoefend geachte luitenant zou alsdan in den regel bij den staf der genie moeten worden *gedetacheerd*.

Het woord »gedetacheerd» gebruik ik met voordacht.

Het is, vooral bij de genie, onvermijdelijk, dat de officieren periodiek van functie veranderen. Dit is geenszins een onvermijdelijk *kwaad*, integendeel, het bewaart een niet genoeg te waardeeren frischheid. Ook tegenover den vijand zijn aan nieuwe bezems voordeelen verbonden, mits het in de eerste plaats goede bezems zijn. Indien men echter bij een plotseling uitbrekenden oorlog — en in West-Europa breekt een oorlog altijd plotseling uit, omdat de groote mogendheden zich daarop hebben ingericht — ieder officier handhaaft op de plaats, die hij juist op dat oogenblik bekleedt, dan is daarvan het natuurlijk gevolg, dat men steeds een zeker percentage van officieren zal hebben, die niet voldoende geoefend zijn in hunne functie, terwijl van

de bijzondere geoefendheid van anderen in diezelfde functie geen partij wordt getrokken.

Daarom zou als richtsnoer bij organisatiën en overplaatsingen moeten gelden, dat bij het uitbreken van een oorlog, titularissen van eene functie, waarmede zij nog niet voldoende vertrouwd zijn, zooveel doenlijk door hunne ambtsvoorgangers moeten worden vervangen. Tot eene geregelde en eenvoudige toepassing van dit beginsel zouden officieren bij verandering van functie in hunne nieuwe betrekking aanvankelijk *gedetacheerd* moeten worden om eerst te worden *overgeplaatst*, zoodra het voornemen bestaat hen ook in oorlogstijd in die betrekking te handhaven. In sommige gevallen, vooral bij rangsverhooring, pensionneering van den vorigen titularis, enz., zal deze wijze van handelen bezwaar opleveren. Men moet dan trachten de titularissen vóór hunne benoeming in de nieuwe betrekking te oefenen.

Wanneer ik alzoo in het vervolg wel eens het woord »gedetacheerd» zal bezigen, is de reden hiervan opgehelderd, en kan de lezer zelf nagaan, of de *detacheering* al dan niet later door eene *overplaatsing* zal worden gevolgd.

Wat de besproken jonge officieren aangaat, zoo volgt op hunne detachering eene *overplaatsing* bij den *staf der genie*. Hoe de dienst bij dien staf mijns inziens zou moeten worden geregeld, hoop ik in het volgende hoofdstuk te vermelden.

(Wordt vervolgd.)

Onze hooge oorlogsbegrooting.

Jaarlijks vindt men in het, door de commissie van rapporteurs over de oorlogsbegrooting opgemaakt verslag, de klacht weergegeven, dat de uitgaven voor Hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting steeds stijgende zijn, doch immer ook schijnen de volksvertegenwoordigers te beseffen, dat die voortdurende toeneming van de gelden, gevraagd voor 's lands defensie, niet aan de opvolgende Ministers kan worden geweten, want in den regel worden de begrootingen aangenomen, niet of onbeduidend geamendeerd. Ons is slechts één voorbeeld bekend van een Minister, die de portefeuille heeft nedergelegd omdat hem de aangevraagde gelden niet werden toegestaan, en dit is ruim 26 jaren geleden.

In de Maart-aflevering van *De Gids* van dit jaar geeft de Oud-Minister van Oorlog SEYFFARDT eene zeer belangrijke beschouwing over deze quaestie, daarbij de begrootingen voor 1872 en voor 1897 met elkander vergelijkende om in het licht te stellen, waarom de laatste ruim 8 millioen hooger is dan de eerste, zonder dat onze levende strijdkrachten eene ingrijpende en afdoende reorganisatie hebben ondergaan.

Hiermede heeft de Schrijver een zeer nuttigen arbeid verricht. Met een kennis van de bijzonderheden, waaraan men het oud-hoofd van het departement herkent, worden de onderdeelen van beide begrootingen met elkander vergeleken, en, geeft men zich de moeite om de verschillende becijferingen aandachtig na te gaan, dan behoeft men waarlijk geen militair te zijn om er van te worden overtuigd, dat voor opdrijving van de uitgaven, voor verwaarloozing van gepaste zuinigheid geene vrees behoeft te bestaan; dat er thans sommen op de begrooting worden gebracht, die den naam van inproductief niet verdienen; dat het materiele leven van den soldaat thans veel beter is dan 25 jaar geleden; dat onze doode strijdmiddelen nu in oneindig beteren toestand verkeerden dan toen, enz., en dat, zooals terloops wordt opgemerkt, vele maatregelen, die tot vermeerdering van uitgaven aanleiding gaven, genomen zijn op aandringen van leden van de volksvertegenwoordiging.

Op sommige punten het uitgesproken oordeel onderschrijvend, op andere met den Schrijver van meening verschillend, heb ik de gastvrijheid van de redactie van *De Militaire Spectator* ingeroepen om mijn gevoelens naast of tegenover het zijne te stellen, en aldus te trachten er toe mede te werken om de aandacht te vestigen op eene zaak, die dringend afdoening vereischt en die verdient in de eerste plaats aan de orde te worden gesteld, wanneer de tegenwoordige kiezers eene nieuwe volksvertegenwoordiging zullen hebben samengesteld, namelijk eene afdoende regeling van onze levende strijdkrachten.

Zeer zeker is aanzienlijke vermindering der uitgaven, de wensch van velen, mij dunkt wel van iedereen, doch waarom moet, wanneer op bezuiniging aangedrongen en tegen hooge uitgaven gewaarschuwd wordt, steeds het oog op Hoofdstuk VIII gevestigd worden, iedereen weet, dat een huishouden nu meer geld kost dan een kwart eeuw geleden, en kan dan wel worden verwacht dat de staatshuishouding hierop eene uitzondering zal maken?

En dat niet alleen het Departement van Oorlog zooveel meer geld ver-slindt moge uit het volgende blijken.

Voor het jaar 1872 bedroeg het eindcijfer van Hoofdstuk IV f 3.310.710 tegen f 5.455.665 voor 1897, dus in ronde cijfers eene vermeerdering van 2 millioen, honderd duizend gulden of van ruim 63°/_o.

Daar het Departement van Waterstaat, Handel en Nijverheid toen nog niet bestond is eene vergelijking van de voornaamste andere hoofdstukken niet zoo heel gemakkelijk, maar de vereenigde eindcijfers voor de Hoofdstukken V en VII B voor 1872, vergelijkende met de som van de eindcijfers van V, VII B en IX voor 1897, wordt toch slechts een parallel getrokken tusschen uitgaven voor dezelfde doeleinden en nu zien wij het volgende:

In 1872: Hoofdstuk V f 20.131.107; Hoofdstuk VII B f 18.349.060, samen f 38.480.167; in 1897, Hoofdstuk V f 14.112.164, Hoofdstuk VII B f 20.792.736 en Hoofdstuk IX f 22.697.752, totaal f 57.602.652, dus in ronde cijfers een vermeerdering van 19 millioen, 2 honderd duizend gulden, of 50°/_o.

Voor Hoofdstuk VI (Marine) werd toegestaan voor 1872 f 9.087.491 en voor 1897 f 15.583.554 dus meer in ronde cijfers 6¹/₂ millioen of 72°/_o.

In het bovenstaande hebben wij alleen de eindcijfers aangegeven en de begrotingen niet aan eene bepaalde, tot in bijzonderheden afdalende vergelijking onderworpen, zoo bijv. niet in aanmerking genomen, dat 1872 een schrikkeljaar was, maar wij hebben slechts de onbillijkheid willen aantonen, die er in gelegen is, om te jammeren alléén over Hoofdstuk VIII, dat toch slechts het lot deelt van de andere hoofdstukken, namelijk elk jaar meer geld noodig te hebben.

Eene andere vraag is het, of wij voor dezelfde som niet een beter en sterker leger konden hebben, en hierop kunnen wij niet anders dan bevestigend antwoorden, maar aan wien de schuld, dat het sinds jaren over de

daken geschreeuwd wordt, dat onze levende strijdkrachten hoog noodig moeten worden gereorganiseerd, dat onze militiewet veranderd moet worden en dat het bij die algemeen gedeelde opinie blijft? Zeker niet aan de Ministers, die in de laatste jaren aan het hoofd van het Departement van Oorlog hebben gestaan, want nadat de wet BERGANSIUS levend begraven was, hebben achtereenvolgens 2 kieswet-ontwerpen en de nieuwe financiële wetten al den tijd van de leden der kamers in beslag genomen en een eventueel ingediende militiewet zoude toch zeker niet in behandeling zijn genomen. En nu? waar zooveel ervaren politici geen gissing durven wagen, zal ik zeker geen denkbeeld opperen omtrent de samenstelling van, en de partij-verhoudingen in de in Juni te kiezen volksvertegenwoordiging, maar wel blijf ik de hoop koesteren, dat zij zal inzien dat het zoo niet langer kan, niet langer mag blijven, dat, nu de zooveel besproken kieswet van de baan is en de financiën op nieuw geregeld zijn, er geen zaak is, die wat actueel, dringend belang aangaat slechts eenigszins vergeleken kan worden met het geven van uitvoering aan het bepaalde in de 2de alinea van art. 181 van de Grondwet.

Het spreekt wel vanzelf, dat bij de regeling van de strijdkrachten (levende en doode) rekening zal moeten worden gehouden met de geldelijke gevolgen, waar de Schrijver echter zegt, dat gene in hooge mate door deze worden beheerscht, daar wensch ik het volgende in het midden te brengen.

Om een voldoende strijdmacht te hebben, moeten van de bevolking offers worden geëischt en wel offers van tweeërlei soort, namelijk persoonlijke en geldelijke, hoe kleiner de eerste zijn, hoe meer dus de persoonlijke vrijheid wordt geëerbiedigd, des te meer geld moet worden opgebracht. Een leger geheel uit vrijwilligers bestaande toch is duurder dan een uit vrijwilligers en miliciens samengesteld, terwijl een leger zonder beroepssoldaten het goedkoopst is.

Is nu eenmaal op goede gronden uitgemaakt welke sterkte onze krijgsmacht moet hebben om de inwendige rust te handhaven en vreemd geweld te keeren, dan moet de Natie uitmaken, welke opofferingen bij haar het zwaarste wegen, de persoonlijke of de geldelijke, waarbij niet uit het oog mag worden verloren, dat de eerste nooit geheel door de laatste vervangen kunnen worden; de tijd van de huurlegers toch is voorbij.

Nu zijn in de laatste 25 jaren de geldelijke offers, die van de Natie gevergd werden, toegenomen, dit valt niet te ontkennen, maar toch niet in zóó hooge mate als het cijfer van 8 millioen, oppervlakkig beschouwd, zou doen denken. In ronde cijfers had Nederland in 1872, 3,6 millioen inwoners en 4,8 millioen in 1897, nu moeten worden opgebracht 22, en 25 jaren geleden zijn geëischt 15 millioen guldens, per hoofd van de bevolking werd dus onderscheidenlijk gevorderd $f \frac{15}{3.6}$ en $f \frac{22}{4.8}$; het verschil is $f \frac{5}{12}$ of 42 cent.

Maar nu de persoonlijke offers! In 1861 bedroeg de bevolking van Nederland in ronde cijfers 3,3 millioen; art. 2 van de wet van 19 Augustus van dat jaar zegt: *Jaarlijks geschiedt eene liting, het getal van 11.000 man niet te boven gaande*, dat is dus 1 man op elke 300 inwoners. Volgens dezen maatstaf moest nu het jaarlijksch militie-contingent 16.000 man bedragen dus bijna 50% grooter zijn dan het tegenwoordige, waar dus geklaagd wordt over de voortdurende stijging van de geldelijke uitgaven voor 's lands defensie, dient aan den anderen kant te worden geconstateerd, we hopen niet met dankbaarheid, dat slechts een betrekkelijk klein aantal Nederlanders in geval van nood de wapenen zal aangorden om den vaderlandschen bodem te verdedigen, in ronde cijfers 76½ duizend van de bijna 5 millioen inwoners. Kan en mag deze toestand nog langer blijven bestaan? Maar de vrijwilligers zal men mij tegenwerpen. Och! die zullen weldra als een quantité négligeable kunnen worden beschouwd, 5946 in 1871, 3944 in 1896 dus een verloop van 80 per jaar. Zoo doorgaande zullen ze over 50 jaren geheel verdwenen zijn, laat ons hopen dat een andere militiewet ze voor dien tijd overbodig zal hebben gemaakt.

Eenigszins is de persoonlijke druk verzwaard toen, op het voetspoor van de wetten van 19 Juli 1890 en van 22 Juni 1891, door de wet van 4 April 1892 (een tijdelijke wet, die later verlengd en nog steeds van kracht is) de diensttijd van 5 op 7 jaren gebracht is, maar van dien druk wordt zolang de vrede bewaard blijft door de betrokken personen niet veel gemerkt. Intusschen zijn wij de toenmalige Ministers dankbaar voor deze vermeerdering van onze strijdkrachten.

Na de tegenwoordige samenstelling van het leger met die in 1872 te hebben vergeleken, zegt de Schrijver het volgende: »Onze troepenmacht is dus thans slechts weinig grooter, maar veel sterker geëncadreerd dan in 1872 en dit nu is een der oorzaken van het hooger begrootingscijfer».

Hieromtrent zij het volgende opgemerkt. Bij de reorganisatie van het leger, in 1881 door den Minister REUTHER in het leven geroepen, werden de bataljons infanterie van 5 op 4 compagnieën gebracht en daardoor 42 compagnieën afgeschafft. Als vanzelf doet zich nu de vraag voor of het niet beter ware geweest, toen de diensttijd van 5 op 7 jaren werd gebracht en dus over 2 lichteningen meer kon worden beschikt, die 42 compagnieën weër in het leven te roepen in plaats van de nu eerst in oorlogstijd te formeeren 9 reserve-bataljons en depots. Daar bataljons van 5 compagnieën te onhandelbaar zijn, had men die compagnieën tot bataljons moeten samenvoegen, maar hiertegen pleiten m. i. twee redenen.

In de eerste plaats zijn regimenten van 5 bataljons reeds te sterk en zoude men dus nieuwe regimenten hebben moeten formeeren, wat al weder tot grootere uitgaven zoude hebben geleid; maar ten tweede zoude, daar het contingent niet verhoogd werd, de toch al zoo geringe vredessterkte der infanterie-compagnie nog kleiner zijn geworden en dit euvel heeft men zeer terecht vermeden.

De groote vermeerdering van de genietroepen en, hoewel niet in zoo beduidende mate, ook die van de artillerie, zonder verhooging van het militiecontingent, heeft niet kunnen plaats vinden dan ten koste van de infanterie.

Aangenomen, dat de sterkere encadreering van de troepen, een van de redenen is, die het oorlogsbudget hebben doen stijgen, dan rijst vanzelf de vraag, of op dezen post bezuiniging mogelijk is, een vraag die wij, wat het officierskader betreft, beslist ontkennend en, wat het onderofficierskader aangaat, alleen dan bevestigend kunnen beantwoorden wanneer een andere legerwet zal zijn ingevoerd.

Wat het officierskader aangaat, missen wij bij de infanterie, het wapen dat de basis uitmaakt van elke legerorganisatie, de toch waarlijk niet overbodige brigade-commandanten, terwijl men o. a. in Duitschland de meening is toegedaan, dat een regiment van 4 bataljons te sterk is, zoodat men daar tot de regimenten van 3 bataljons is teruggekeerd, en zelfs, nu men na 1 April jl. per legerkorps 4 nieuwe bataljons uit de vervallen halve bataljons heeft samengesteld, daarvan niet 1 maar 2 regimenten, elk van 2 bataljons heeft geformeerd.

Daarom dunkt mij de vraag niet ongewettigd of de toenmalige Ministers van Oorlog, nadat 2 lichteningen meer te hunner beschikking waren gesteld, niet beter zouden hebben gedaan met deze over de bestaande bataljons te verdeelen, 3 nieuwe bataljons op te richten en de 48 dan verkregen bataljons te verdeelen over 4 divisiën van 2 brigades à 2 regimenten.

Het boven aangehaalde bezwaar, dat de vredessterkte der compagnie alweer kleiner zoude worden, geldt natuurlijk ook hier, maar veel minder, daar nu in plaats van 42 slechts 12 nieuwe compagnieën hadden moeten worden opgericht.

Kan dus naar onze meening van bezuiniging op het officierskader geen sprake zijn, geheel anders is het gesteld met het onderofficierskader.

Door den Minister REUTHER is aan den, indertijd bestaanden kadernood spoedig en op afdoende wijze een einde gemaakt door het toekennen van hoogere soldij en eene ruime vergunning om te huwen, van welke vergunning vrij algemeen wordt gebruik gemaakt door ieder onderofficier, die 6 jaren dien graad heeft bekleed. Geheel ben ik het dan ook met den Schrijver eens waar hij zegt, dat hierdoor een categorie van eigenlijk te oude, gehuwde onderofficieren is ontstaan, die niet gemakkelijk is weg te krijgen.

Het gehalte van het onderofficierskader is over het algemeen veel beter dan vroeger, menig jong mensch uit den fatsoenlijken burgerstand stelt zich de gouden of zilveren strepen als levensdoel en blijft dan in den behaalden graad, als hij niet ongeschikt wordt, doordienen tot hij zijn pensioen heeft verdiend, ja knoopt er zelfs liefst nog eenige jaren bij aan, om zoo mogelijk met de gouden medaille te worden versierd.

Vacatures in dien graad komen weinig meer voor, zoodat menig korporaal, die aan alle eischen voor bevordering voldoet, jaren hierop moet wachten,

eene omstandigheid weinig geschikt om zijne ambitie gaande te houden, terwijl er onder de onderofficieren zijn waarvan het, hoewel geene termen kunnen worden gevonden om ze lichamelijk ongeschikt te verklaren, toch twijfelachtig is of ze de vermoeyenissen en ontberingen, onafscheidelijk aan den oorlog verbonden, zouden kunnen verdragen.

Evenals zoovele andere zaken wordt ook de kaderquaestie in hooge mate beheerscht door vraag en aanbod, en waar nu het laatste de eerste overtreft zoude het overweging verdienen te bepalen, dat elk onderofficier, die zijn pensioen heeft verdiend, tot geen nieuwe dienstverbintenis mag worden toegelaten; de oudsten zouden hierdoor voor jongere krachten plaats maken, iets dat vooral ook wenschelijk is omdat de slechte vooruitzichten nadeelig werken op de werving. Het is in de burgermaatschappij genoeg bekend, dat er in het leger weinig kans is om spoedig onderofficier te worden en dit houdt den fatsoenlijken burgerjongen er van terug om in dienst te treden. Komt er dus geene verandering in den bestaanden toestand, dan zal het oogenblik komen, dat men oude, ja te oude onderofficieren in dienst houdt uit gebrek aan jongere elementen, geschikt om hen te vervangen.

Worden echter de soldijen verlaagd en de vergunningen tot huwen met minder ruime hand verstrekt, dan zouden wij, vrees ik, weer spoedig in den vroegeren ongunstigen toestand van nijpend gebrek aan kader verkeerren, vroeger aanspraak op pensioen verleenzen zoude veel geld kosten, kortom, hoe men de zaak ook beschouwt, een goed voltallig kader is bij onze regeling van de levende strijdkrachten eene dure zaak.

Geheel anders wordt de toestand, wanneer algemeene dienstplicht ingevoerd is en in verband daarmede de beroepssoldaat tot de geschiedenis behoort.

Slaan wij het oog op Duitschland met zijn bekend zuinig legerbeheer, dan zien wij dat daar de onderofficieren worden gerecruteerd uit dienstplichtigen, die vrijwillig onder de wapenen blijven (*kapitulanten*). Zij die onderofficier willen worden, moeten minstens voor 4 jaren kapituleeren, ontvangen een zekere premie en kunnen hunne verbintenis telkens voor een jaar verlengen, het staat echter den chef vrij om ook binnen de 4 jaar bij slecht gedrag, ongeschiktheid, enz., na afloop van elk jaar eene verdere verbintenis te weigeren. Na 12 jaren in de gelederen te hebben gediend, hebben zij het recht om bij voorkomende gelegenheid een rijks, provinciale of gemeentelijke betrekking te bekomen; het is dan ook eene hooge uitzondering als zij nog langer onder de wapenen blijven, en zoo beschikt men steeds over jonge onderofficieren.

Voor kadernood behoeft men niet te vreezen, daar er steeds genoeg jongelieden worden gevonden, die nog geen betrekking hebben en er niet tegen opzien zich voor 4 jaren te verbinden, wetende dat zij daarna elk jaar in de maatschappij kunnen terugkeeren als hunne belangen dit medebrengen.

In Denemarken, om nu niet altijd naar groote Rijken te kijken, gaat men

van het beginsel uit, dat aan de meest ontwikkelden de hoogste eischen moeten worden gesteld, waar het de bescherming van den vaderlandschen bodem geldt. De eerste oefeningstijd is daar zeer kort, maar de meest ontwikkelden worden langer onder de wapenen gehouden om uit hen kader, ja zelfs reserve-officieren te vormen.

Ook hier dus zijn het: of geldelijke of persoonlijke opofferingen. Vrijwillig kader kost veel geld, wil men hierop bezuinigen, dan eerst een wet in het leven geroepen, die ook de intellectueel meest ontwikkelden in het leger roept.

Vragen wij ons echter af of, voordat het zoover is, op de formatie van het kader kan worden bezuinigd, dan wijzen wij er in de eerste plaats op dat, volgens een zeker niet te ruime berekening, Schrijver aantoonde, dat een adjudant-onderofficier f 1000 per jaar kost en dat er zich bij elk bataljon infanterie 2 onderofficieren van dien graad bevinden, terwijl elke batterij veld- of rijdende artillerie er één heeft, bepaald aangewezen om officiersdienst te verrichten.

Deze laatsten zijn indertijd in het leven geroepen om te voorzien in het gebrek aan luitenants bij de artillerie, doch kunnen mijns inziens thans even goed worden gemist als de onderofficieren bij de andere wapens, die bestemd zijn om te velde officiersdienst te verrichten. De onderofficiersstand is tegenwoordig zóó gereleveerd, de positie van den onderofficier is zóó gunstig, dat men den eisch kan en moet stellen, dat hij geschikt is ons in vredes- zoowel als in oorlogstijd tijdelijk den dienst van luitenant waar te nemen; het is trouwens een eisch, waaraan ieder moet voldoen die een rang of graad bekleedt, dat hij in staat moet zijn om tijdelijk de naast hoogere betrekking te vervullen.

Het zoude daarom misschien overweging verdienen deze categorieën van onderofficieren af te schaffen en per compagnie, batterij en eskadron de sterkte te vermeerderen met een eersten sergeant of wachtmeester, in den geest van den Duitschen *vice-feldvebel* of *vice-wachtmeister*, deze zoude iets meer traktement moeten hebben, bijv. 10 cent per dag, dan de andere sergeanten of wachtmeesters, en ook in vreedstijd sommige officiersdiensten moeten verrichten; wat zijne geschiktheid aangaat zoude alleen het practisch optreden voor den troep in aanmerking moeten komen.

Het gevoelen van den Schrijver, die de boven besproken categorie van onderofficieren behouden en daarvoor een luitenant per compagnie infanterie en vestingartillerie afschaffen wil, kunnen wij niet deelen. Wilde men dit denkbeeld consequent doorvoeren, dan zoude men per compagnie met één luitenant als eventueel plaatsvervanger van den kapitein kunnen volstaan en zouden de overige sectiën door onderofficieren kunnen worden aangevoerd. Maar zonder nog zóó ver te gaan zoude men toch in de practijk op groote moeielijkheden stuiten, al valt niet te ontkennen dat daardoor de verhouding van het aantal luitenants tot dat der kapiteins veel gunstiger zoude worden.

In tijd van vrede telt elke compagnie infanterie 3 luitenants, maar ik denk, dat weinigen mij zullen tegenspreken wanneer ik beweer, dat er in den regel maar 2 voor den dienst beschikbaar zijn; ziekte, garnizoensdienst, verschillende detacheringen zijn oorzaak, dat er gewoonlijk minstens 1 van de compagnie afwezig is, bij de artillerie is dit in nog hooger mate het geval, wordt dus het getal luitenants op 2 teruggebracht dan zal de compagniescommandant dikwijls slechts één, somtijds zelfs geen luitenant te zijner beschikking hebben.

Bovendien mag niet uit het oog worden verloren, dat zóó de kans om kapitein te worden voor den luitenant gunstiger wordt, de kans om officier te worden vermindert, een bezwaar, dat ieder voelen zal, die zoons heeft, welke zich aan den militairen stand willen wijden.

Maar er is meer, er zijn hoogere overwegingen, die er tegen pleiten om het getal officieren in de gelederen te verminderen.

Een officier, die zijn plicht doet, en gelukkig is dit in ons leger een zeer alledaagsch verschijnsel, heeft een grooten invloed op den troep; zijn meerdere beschaving en hoogere ontwikkeling maken dat de soldaat veel meer tegen hem opziet, veel meer vertrouwen in hem stelt dan in den besten onder-officier. In de ure van het gevaar zullen aller oogen op hem gevestigd zijn, hij moet door zijn voorbeeld de kalmte bewaren, den moed opwekken en het is practisch een hooge uitzondering gebleken, dat de manschappen niet blijven staan als de officier standhoudt en niet volgen als hij voorgaat.

Meer nog dan tot dusverre het geval was, zullen de verliezen vooral aan officieren groot zijn, laat ons dus voorzichtig zijn en hun aantal in de gelederen niet moedwillig gaan verminderen, het oogenblik zoude spoedig daar kunnen zijn, dat ons deze bezuiniging bitter berouwde.

Het is een bekend gezegde (ik meen van VON STEIN), dat het den Staat steeds veel heeft gekost wanneer zijn officierskorps hem te weinig kostte. Dat de traktementen voor vermindering vatbaar zijn, zal wel niemand beweren, als men nagaat dat tegenwoordig bij de infanterie, artillerie en genie een kapitein, die aan de beurt is om tot majoor te worden bevorderd, over het algemeen de vijf kruisjes achter den rug heeft, zoomede dat, en terecht veel hoogere eischen worden gesteld dan vroeger om dien rang en daarmede een jaarlijksch traktement van f 3000 te verkrijgen!

Slaan wij nu het oog op de manschappen, dan moet dankbaar worden erkend, dat de soldaat het, zoowel wat voeding, kleeding, woning en zakgeld aangaat, tegenwoordig veel beter heeft dan 25 jaren geleden, doch ook daarin zal wel niemand verandering willen bepleiten. Er zijn zelfs nog vele kazernes, die dringend vernieuwing eischen; ook wat het onderhoud der gewone soldaten betreft is geene bezuiniging denkbaar . . . bij de bestaande wet!

En waarom dan wel bij algemeenen dienstplicht, zal men mij tegenwerpen, voeding, ligging, enz., zullen dan toch zeker niet minder kunnen zijn dan nu? Zeer zeker niet, maar het is alweer het dilemma, persoonlijke opoffe-

ringen of geldelijke; wanneer zoovele manschappen als noodig zijn gedwongen onder de wapenen komen, behoeft men niet op middelen te zinnen om de vrijwillige dienstneming te bevorderen, middelen die altijd geld kosten; het oude »*pas d'argent, pas de Suisses*» is nog steeds van kracht.

Onder het gebrek aan manschappen lijden alle troepen, maar bij de bereden korpsen zou, bij het bestaande militie-contingent, zonder de vrijwilligers, de toestand gedurende een groot gedeelte van het jaar onhoudbaar zijn; men denke zich bijv. eene batterij rijdende artillerie met 127 paarden en 30 geoefende en evenveel ongeoeffende kanonnières!

En de huzaren, torpedisten, pontonniers, enz., wat zouden die troepen zijn zonder vrijwilligers!

Om nu deze te bekomen en te behouden heeft men steeds den zilveren angel moeten uitwerpen in den vorm van: premiën, aanbrenngelden, toelagen voor chevrons en medailles, voor bijzonder geoefenden, scherpschutters, remonteberijders, enz.; dat alles kost geld, veel geld, leidt tot uitgaven waarvan men zich in een zuiver militieleger geen denkbeeld kan maken.

Wanneer eenmaal de regel zal worden gehuldigd, dat ieder verplicht is het Vaderland te dienen bij dat wapen en in dat garnizoen waar het legerbestuur oordeelt, dat hij het best op zijne plaats is, dan zullen de traktementen der manschappen, behalve die der infanterie, lager kunnen worden gesteld. Wel zal naar mijne meening rekening moeten worden gehouden met de hoeveelheid van dienst, die verlangd wordt, en zoude de billijkheid eischen, dat in gewone tijden een soldaat van de bereden wapens iets hooger betaling ontving, doch in oorlogstijd, ja zelfs gedurende de manoeuvres, zoude ik allen over één kam willen scheren.

Dat echter in gewone tijden een kanonniër van de pantserfort-artillerie en een torpedist per dag 14 centen meer ontvangt dan een infanterist wordt alleen gerechtvaardigd door de omstandigheid, dat men moeite heeft om de noodige vrijwilligers te vinden voor de minder aanlokkelijke garnizoenen, terwijl men uit een zeer te waardeeren billijkheidsgevoel den milicien niet bij den vrijwilliger wil doen achterstaan.

Wat meer persoonlijke opofferingen dus, zoowel kwalitatief als quantitatief, met andere woorden geen plaatsvervangende en een grooter militie-contingent, en de geld verslindende vrijwilligers zullen tot de geschiedenis behooren.

Onder de zaken, die almede hebben bijgedragen tot het verhoogen van de oorlogsbegrooting, wijst de Schrijver op het reserve-kader en de daarmede gepaard gaande vrijwillige oefeningen in den wapenhandel. Het kan geene verwondering baren, neen, het verdient waardeering, dat een Minister van Oorlog, die begrijpt, dat de tijd voor het indienen van een nieuwe legerwet nog niet dáár is en dat deze, ingediend zijnde, toch waarschijnlijk niet in behandeling genomen, zeer zeker niet afgehandeld zoude worden, alle pogingen aanwendt, die binnen de macht der Regeering liggen om te trachten over eenig reserve-kader te beschikken, maar ook dit kost geld, zonder vergoeding

toch is het niet te verwachten, dat iemand vrijwillig verplichtingen op zich laadt, vooral verplichtingen waarbij het leven gemoeid kan zijn.

Onder een andere wet, bij meer persoonlijke opofferingen, zouden ook deze gelden bespaard kunnen blijven.

In het bovenstaande hebben wij getracht aan te toonen, dat die voortdurende klachten over eene hooge oorlogsbegroting gedeeltelijk ongegrond zijn, daar uit den aard der zaak de geheele huishouding van den Staat elk jaar meer geld kost en dat, waar sommige uitgaven niet in verhouding zijn met den graad van onze weerbaarheid, dit niet moet worden toegeschreven aan de verschillende hoofden van het departement, maar aan de volksvertegenwoordiging, die niet met kracht op eene betere legerwet heeft aangedrongen, eene wet die ons niet alleen tot een gewapend, maar ook tot een in den wapenhandel geoefend volk zal maken.

Op het einde van zijn betoog geeft de Schrijver eenige zaken aan waarop bezuinigd zoude kunnen worden en hieronder komen er twee voor, waartegen wij een dringend woord van protest moeten doen hooren, vooral omdat voorstellen gedaan door een oud-volksvertegenwoordiger en Oud-Minister van Oorlog, juist daardoor veel kans hebben om door anderen te worden overgenomen.

Op bladz. 456 van het in den aanhef dezer regelen genoemd nummer van *De Gids* lezen wij het volgende:

»Het zoude echter een ernstig onderzoek verdienen of men, vooral hier te lande waar zulk een aantal goede wegen zijn, niet een korps bereden infanterie op rijwielen zoude oprichten ter vervanging van een deel der dure cavalerie, enz.»

Bedoeld onderzoek dunkt ons hier geheel overbodig, eene eenvoudige beschouwing van de taak, die op de cavalerie rust, is voldoende om deze bezuiniging, die de wijsheid zoude bedriegen, geheel op zijde te zetten.

Goede wegen, ja zeker die hebben wij gelukkig in overvloed, maar de Schrijver weet even goed, waarschijnlijk zelfs beter dan wij, dat die, wat het eigenlijk optreden van de cavalerie betreft, van luttel waarde zijn. Om te marcheeren zal zij er met dankbaarheid gebruik van maken, maar om te strijden, om te verkennen, zal zij ze zoo spoedig mogelijk verlaten, beide handelingen eischen een breed front, dat op de smalle wegen niet kan worden ingenomen. Het is juist het groote voordeel van den ruiter boven den wielrijder, dat deze in hoofdzaak aan de wegen en wel bepaald aan de kunstwegen is gebonden, terwijl de eerste zich over alle terreinen moet kunnen bewegen; men zoude toch weinig vrees voor vijandelijke verkenners behoeven te hebben wanneer zij op rijwielen waren gezeten, een paar posten op de wegen en men was veilig als in Abraham's schoot. En als er gestreden moest worden? Een regiment wielrijders een charge uitvoerende over een heide (?), om maar het voor hen gunstigste terrein te noemen, zou met recht fin de siècle-tactiek zijn.

Ook ik reken mij onder degenen, die in een toekomstigen oorlog van de militaire wielrijders groote diensten verwachten, in de eerste plaats voor den ordonnansendienst en in de tweede plaats om er detachementen van te vormen, die, aan de cavalerie toegevoegd, deze, zoolang als zij op de wegen blijft, kunnen volgen en wanneer zij, deze verlatende, zich ter verkenning over het terrein verspreidt, enkele punten bezetten om de ruiters op te nemen als deze tot teruggaan worden gedwongen.

Bij de Keizer-manoeuvres, die in het a. s. najaar in Duitschland zullen worden gehouden, zal aan een van de te formeeren cavalerie-divisiën een detachement pioniers op rijwielen worden toegevoegd, zoodat noodzakelijke vernielingen verricht, versperringen aangebracht of opgeruimd kunnen worden, enz., zonder dat de bewegingen der cavalerie belangrijk worden vertraagd, terwijl de pioniers op een ander oogenblik naar het geweer kunnen grijpen om eenig terreinvoorwerp te bezetten en te verdedigen. In het vorige jaar heeft dit gebruik van het rijwiel reeds toepassing gevonden bij de cavalerie-divisie, die deel uitmaakte van het leger, dat onder de bevelen van den Generaal Graaf von WALDERSEE stond. Vooral op deze wijze zullen de wielrijders groote diensten kunnen bewijzen en een zeer te waardeeren steun voor de cavalerie zijn, maar om de cavalerie te vervangen, hetzij dan *gedeeltelijk* voor den ordonnansendienst, zijn zij ongeschikt.

Met opzet zeggen wij gedeeltelijk, want ook hieromtrent vorme men zich geene overdreven denkbeelden. Ordonnansen toch moeten in de eerste plaats stoute terreinruiters zijn, een eisch, die aan geen wielrijder kan worden gesteld, maar komt het er op aan verbinding te onderhouden tusschen verschillende deelen eener colonne, bevelen over te brengen, waarbij de wegen kunnen worden gevolgd, dan komt de wielrijder tot zijn recht.

Wanneer de organisatie van 1881 nog moest geschieden, dan valt het te betwijfelen of de tegenwoordige formatie zoude worden gekozen, 15 eskadrons en deze verdeeld in 3 regimenten, de sterkte is te gering, de verdeling ondoelmatig.

Uit den aard der zaak zijn wij niet bekend met de opstelling onzer huzaren bij mobilisatie en hadden wij deze kennis wel, dan zouden wij ons er toch wel voor wachten om deze quaestie in een openbaar schrijven te behandelen, maar het kan toch zeker van algemeene bekendheid worden geacht, dat het beschermen van de mobilisatie de taak is, die voor een groot deel op onze cavalerie zal rusten, en nu zoude ik tot den Oud-Minister de vraag willen richten of hij werkelijk meent, dat voor dit gewichtig doel ons aantal eskadrons nog voor vermindering vatbaar is.

Afschaffing van een gedeelte onzer 15 zwakke eskadrons zoude naar mijne meening gelijk staan met het prijsgeven van de grensprovinciën, voordat de miliciens waren opgekomen, en een opstelling van den beginne af, van het daardoor zeer zwakke veldleger achter de Nieuwe Hollandsche Waterlinie noodzakelijk maken.

Het zoude een ongelukkige toestand wezen als onze vestingartillerie het eerste schot moest afgeven in den strijd om ons volksbestaan.

Het was te voorzien, dat waar de sloopingshamer dreigend boven het hoofd onzer ruitery werd opgeheven, ook het zusterwapen, de rijdende artillerie, gevaar zoude loopen, »vreest men niet met roemrijke traditiën te breken, dan zoude men door afschaffing van het korps rijdende artillerie f 255.444 's jaars uitwinnen" lezen wij verder.

Nog nooit hebben wij zóó beslist en zonder eenig argument het doodvonnis over de rijdende artillerie hooren uitspreken. Boeken papier en stroomen inkt zijn verbruikt in den strijd, waarin de noodzakelijkheid van haar bestaan voor ons land verdedigd en aangevallen werd, maar hier wordt eenvoudig aangenomen, dat haar bestaan op geen enkelen grond berust, c'est la mort sans phrase!

Ruim 2½ ton gouds jaarlijks uit te geven ter wille van eene roemrijke traditie zoude ons zóó onverantwoordelijk toeschijnen, tegenover alle belasting betalenden, dat wij de eersten zouden zijn om, als wij stem hadden in 's lands vergaderzaal, voor te stellen die som van de begrooting te schrappen. De omstandigheid evenwel, dat Portugal, dat geene rijdende artillerie bezat, ruim een jaar geleden tot de oprichting er van is overgegaan, moet dunkt mij zelfs den leek tot nadenken brengen en hem de overtuiging geven, dat op onze rijdende artillerie nog een andere taak rust, dan alleen die van den werkeloozen drager te zijn van een roemrijk verleden.

FREDERIK DE GROOTE is het eerst tot de overtuiging gekomen dat rijdende artillerie een onmisbaar aanhangsel is van de cavalerie en op zijn voetspoor hebben na korteren of langeren tijd nagenoeg alle mogendheden rijdende artillerie ingevoerd.

Maar voor onze toestanden, zoo zal men vragen? Voor onze toestanden, waarde lezer, heeft men naar evenredigheid zeker niet minder rijdende artillerie noodig dan een groote mogendheid, omdat onze cavalerie door hare geringe sterkte slechts zelden aanvallend zal kunnen optreden en toch tijd *moet* winnen, den vijand *moet* ophouden, wil men de miliciens uit de grensprovinciën niet verloren doen gaan.

En waar de vijand tot staan moet worden gebracht, waar hij tot ontwikkeling, tot het verlaten van de groote wegen moet worden gedwongen, daar heeft men kanonnen noodig en wel kanonnen, die even *snel* kunnen worden verplaatst als de cavalerie.

We zullen niet verder hierover uitweiden, nieuwe argumenten kunnen wij na al het vroeger daarover geschrevene niet aanvoeren, trouwens daar de Schrijver zijn orakelspreuk zonder eenig argument heeft neergeschreven, is ons ook de moeite bespaard hierover met hem in dispuut te treden, een dispuut, dat wij overigens gaarne zouden aanvaarden.

Om het verwijt te ontgaan van, zooals hij feitelijk doet, de artillerie te velde te willen verminderen, oppert Schrijver verder het denkbeeld om, zonder hare vredesformatie te veranderen, de 18 veldbatterijen van 6 op 8 stukken te brengen, er bijvoegende dat met het oog op onze terreinen eene formatie van 8 stukken per batterij niet alleen uit een oeconomisch oogpunt voordelig, doch ook uit een tactisch oogpunt niet zoo geheel verwerpelijk is, omdat het bij de verdediging menigmaal zal voorkomen, dat men de batterij moet splitsen.

Dat het goedkoop is een bepaald aantal stukken tot batterijen van 8 dan tot batterijen van 6 stukken te vereenigen, zal niemand tegenspreken, ofschoon de bezuiniging zeer gering zal zijn, maar dat een Oud-Kolonel der artillerie eerstgenoemde formatie uit een tactisch oogpunt voor ons land in bescherming neemt, zie dit verwondert ons in hooge mate.

Wij dachten, dat het door niemand meer werd tegengesproken, dat eene batterij van 8 stukken met een gelijk aantal caissons, om van de andere voertuigen niet te spreken, een veel te groot, te onhandelbaar lichaam is om onder bevel van één persoon te staan, terwijl het een algemeen erkend tactisch beginsel is, dat de artillerie zoo min mogelijk moet worden gesplitst.

Nu weten wij wel, dat het splitsen van eene batterij, zij het dan ook bij uitzondering, wel eens zal moeten geschieden, maar het gaat toch waarlijk niet aan om op eene exceptie een regel te baseeren.

Maar nu nog eene vraag, waar moeten bij mobilisatie, de 18 sectiecommandanten, 36 stukscommandanten en even zooveel korporaals vandaan komen, om van de 180 manschappen en 288 paarden niet te spreken en de bij de nieuwe sectiën behorende caissons geheel buiten beschouwing latende?

Bij de bestaande legerwetten is zulk eene uitbreiding van de veldbatterijen bij mobilisatie, naar onze overtuiging, geheel onmogelijk en zoude Schrijvers denkbeeld, werd het belichaamd, in het kritiekst oogenblik tot groote teleurstelling leiden.

Het is een algemeen voorkomend en zeer begrijpelijk verschijnsel, dat ieder, die naar bezuiniging op de oorlogsuitgaven streeft, begint met het oog te slaan op de bereden wapens; deze kosten nu eenmaal veel geld. Ieder weet, dat het houden van paarden een dure zaak is, maar ten onrechte wordt daarbij vaak gezegd, voor hetzelfde geld, dat zooveel ruiters of zooveel stukken rijdende artillerie kosten, kan ik zooveel meer infanteristen of stukken veldartillerie hebben. De vraag, die moet worden beantwoord, is eenvoudig deze, hoeveel van de verschillende wapensoorten hebben wij noodig, zij moeten toch in onderling verband worden gebruikt, elk vormt een integreerend deel van het leger, elk heeft zijn eigen werkkring, zoodat geen van alle door eene grootere quantiteit van een ander kan worden vervangen; evenzo goed zoude men een kok, die een schotel moet klaarmaken, waarin

bepaalde ingrediënten moeten voorkomen, den raad kunnen geven de duurdere weg te laten en maar liever wat meer van de goedkoopere te nemen!

Bij het zeer zeker prijzenswaardig streven naar bezuiniging verwondert het ons eenigszins, dat de Schrijver het algemeen depot van discipline buiten beschouwing laat, eene strafinrichting, die naar mijne meening al zeer weinig nut oplevert.

Sinds de lijfstraffen zijn afgeschaft heeft een detachering bij de »klasse», zooals de troep zegt, veel van hare verschrikking verloren, terwijl een langjarige ondervinding mij heeft geleerd, dat slechts bij hooge uitzondering een man met duurzaam verbeterd gedrag uit Vlissingen terugkeert en talrijke voorbeelden zoude ik kunnen opnoemen om aan te toonen, dat zelfs zij, die bij het depot weinig straf hebben gehad, toch kort, ja zelfs onmiddellijk na hun terugkomst bij het korps zich aan zulk een ernstig vergrijp tegen de krijgstuicht schuldig maakten, dat aan den Minister van Oorlog moest worden voorgesteld hen uit de gelederen te verwijderen.

Het grootste kwaad, waartegen men in het leger te strijden heeft, is misbruik van sterken drank, een volksondeugd, die niet genoeg kan worden te keer gegaan, maar die zeker niet kan worden geduld bij mannen, groepen om orde en tucht te handhaven, en die dus in de eerste plaats zelve voorbeelden van orde en tucht moeten zijn. Het leger is een oefenschool maar geen verbeterhuis en zij, die blijken geven ongevoelig te zijn voor vermaningen en straffen, dienen uit de gelederen te worden verwijderd; het geld, dat zij kosten, kan beter besteed worden.

Met het slot van Schrijvers betoog zijn wij het geheel eens. De weg, die moet worden ingeslagen om tot een ingrijpende legerhervorming te komen, is die, welke lijdt naar algemeenen dienstplicht; alleen daardoor kunnen wij verkrijgen een maximum van weerbaarheid, bij een minimum van uitgaven.

C. DE WIT,

Luitenant-Kolonel.

Arnhem, April 1897.

GEMASKEERDE OPSTELLINGEN VOOR ARTILLERIE.

Om de eigen verliezen te beperken, is de artillerie zich gaan verschuilen achter maskes. De daarvoor noodige methodes van richting, plaatsbepaling, waarneming en overbrenging van bevelen en berichten worden ijverig bestudeerd; het aantal uitvindingen op dit gebied neemt toe.

Hierdoor ontstaat gevaar, dat het schuilevinkje spelen éénmaal meer zal worden toegepast, dan iemand ooit kon verwachten.

Daartegen waarschuwen is plicht voor hem, die er anders over denkt.

Het streven naar gemaskeerde stellingen heeft de volgende bezwaren:

ALTIJD:

- a. Het zoeken naar een gemaskeerde stelling is tijdroovend.
- b. Het openen van het vuur wordt vertraagd.
- c. Het verplaatsen van het vuur eveneens.
- d. Het vuur zelf ook.
- e. De batterijcommandant moet uit de batterij.
- f. Veel wordt geëischt van het voorstellings- en begripsvermogen van kader en manschappen.
- g. Er is aanleiding tot vergissingen.
- h. Het meten van terreinhoeken gaat met moeilijkheden gepaard, vooral als de stukken niet even hoog staan.
- i. Het meten van den horizon wordt bezwaarlijk.
- k. Zijdelingsche correctiën kunnen niet door de sectiecommandanten op eigen waarneming worden gegeven.
- l. Veel oefeningstijd in vrede wordt in beslag genomen.
- m. Het moreel van den troep, die vecht zonder te zien, daalt.
- n. Het ontbreken of uitvallen van den op een afstand geplaatsten batterijcommandant of waarnemer kan de noodlottigste gevolgen hebben, minstens staking van het vuur.

BIJ MASKES VLAK BIJ:

- o. Het vuur van den vijand wordt gemakkelijk gemaakt, dikwijls ook de uitwerking daarvan vergroot.

BIJ MASKES OP 100—500 M.:

- p. Kartetskogels worden tegen gehouden.

BIJ MASKES OP GROOTEREN AFSTAND (Zijn dikwijls even goed maskes voor den vijand):

g. Maken het de eigen bedekking lastig.

BIJ VELE MASKES:

r. Het vuren op belangrijke deelen van het gevechtveld wordt moeilijk, bijv. op dat achter het maske.

s. De artillerie kan niet behoorlijk mededoen aan het afslaan van den infanterie-aanval.

t. Eigen granaten komen dikwerf door den weerstand van het maske tot springen.

u. Vijandelijk voetvolk of vijandelijke ruitery kan de artillerie gemakkelijk verrassen.

v. Het behoorlijk van stelling veranderen wordt belet.

De bezwaren onder *h*, *i* en *t* zijn misschien door nieuwe uitvindingen weg te nemen, de andere blijven bestaan.

Wie deze bezwaren niet telt, kan achter maskes stelling nemen. Mijns inziens zal dit zoo noodig alleen door den commandant van eene mortierbatterij in den vestingoorlog kunnen geschieden, en wel, omdat veel van die bezwaren toch al als een noodzakelijk kwaad aan dergelijk geschut en aan de wijze, waarop hij dat gebruiken moet, verbonden zijn.

Maar in den veldoorlog gelde altijd als eisch: *De stukken moeten het doel zien.*

B. G. E. ELIAS,

1ste Luitenant der Veld-Artillerie.

Een bezoek aan de slagvelden om Metz.

Van de eerste oogenblikken af, dat ik me bezig hield met het bestudeeren van de krijgsgeschiedenis, hebben de slagen van de maand Augustus 1870 een levendigen indruk bij mij teweeggebracht. Naarmate een grooter aantal en vooral meer gedetailleerde bronnen werden geraadpleegd, klom de begeerte om eenmaal den voet te zetten op die geschiedkundige gronden, waarop een drama werd afgespeeld, dat tot in alle eeuwen heen den naam van *geweldig* zal behouden.

In Augustus van dit jaar zouden mijn wenschen worden vervuld!

Voor eenige jaren verscheen in den Haag een tijdschrift, *Haagsche Stemmen* geheeten, waarin ik gaarne las. Onder de vele opstellen was er een van Mr. EDUARD VAN TSOE MEIREN, waarin ergens ongeveer het volgende gezegd wordt.

Er was eens een koopman in vogeltjeszaad, die een reis naar Italië wilde maken en bijzonder veel van zijn vak hield. Nu zou de koopman niet op reis gaan als hij geen reisgenoot kon vinden die ook in vogeltjeszaad deed, want hij wilde daarginds, onder den blauwen hemel, zoo gaarne nog eens over »vogeltjeszaad” spreken.

Met dien koopman moet ik mezelf eigenlijk vergelijken!

'k Zou een »Sommerfrische” in mijn verlof nemen en mijn weg betrekkelijk dicht langs Lotharingen kiezende, wilde ik niet de landsgrenzen overgaan of ik moest Metz met omgeving bezoeken.

Vreemde karaktertrek in den mensch om in een tijd van ontspanning zich bezig te houden met te denken over zijn dagelijksche beslommeringen.

Door omstandigheden, die hier niets ter zake doen, geraakte ik in kennis en in correspondentie met den heer Militär-Oberpfarrer van het XVIde Duitsche legerkorps. Niet alleen verstrekke ZEw. mij de meest volledige inlichtingen omtrent de tochten over de slagvelden, doch hij bood mij daarbij zijn voortreffelijk en hoogst aangenaam geleide aan. »Mitskampfer” op 18 Augustus 1870, versierd met het IJzeren Kruis, had ik een mentor bij uitnemendheid. Zijn invloed deed mij de beschikking krijgen over een lichten, militairen jachtwagen (een soort brikje voor \pm 6 personen) met vlotte cavaleriepaarden bespannen.

Op een prachtige Augustus-morgen reed dit voertuig, met een Gefreiter der Holsteinsche Dragonders als koetsier op den bok, uit een der vele vestingpoorten, door vriendelijke voorstadjes en langs bloeiende wijnbergen, met een Duitschen predikant en een Hollandschen luitenant als passagiers.

't Was klokslag 8 uur toen we uitreden in de richting van het fort St.-Quentin (thans Prinz Friedrich Karl), allerwegen passeerden ons regimenten of reden we langs verzamelplaatsen, daar dien dag een korpsmanoeuvre gehouden zou worden. Statig stond reeds de ballon-captif aan den blauwen hemel. Mijn geleider deelde me mede dat elke week 2 officieren gecombineerd werden om »opgelaten" te worden. Zoolang een gecombineerde oefening duurt, hebben deze officieren in last alle bijzonderheden en het verloop aan den commandant van het XVIde korps, Generaal Graaf HÄSELER, te berichten. Langs een uitmuntenden breeden weg reden we over Moulins les Metz en Châtel naar Amanvillers, het laatste spoorwegstation op de lijn naar Conflans. Levendig herinnerde zich mijn leidsman hoe 26 jaar geleden op dienzelfden weg Fransche en Duitsche veldwachten tegenover elkander stonden, zóó dicht, dat men elkaar desnoods kon toeroepen, hoe vriend en vijand langzamerhand familiaar met elkander werden, hoe de uitgehongerde Franschen ongestoord den grond omwoelden vóór de Duitsche veldwachten om een vergeten aardappel of raap als een kostbaren buit mede te nemen. Daar elke vermindering in zielental binnen Metz en omgeving er toe meewerken moest om de tricolore boven de vesting langer te laten wapperen, zoo werden de talrijke Fransche deserteurs soms met kolf- en sabelslagen teruggejaagd.

't Was zeer stil aan 't station, alleen een »witkiel" zat in de wachtkamer en keek eenigszins verwonderd naar den militairen koetsier, daar zóó dicht aan de Fransche grenzen zelden militairen komen. Daar het stations-restaurant een goeden naam heeft, werd natuurlijk een »Frühshoppe" genomen. Middelerwijl kon ik nog opmerken hoe de hoogvlakte, wár Amanvillers op ligt, langzaam daalt in de richting van het aanvalfront der Duitschers, meer in de diepte en naar het Z. W. lag Champenois en teekenden zich de boomen van het Bois de la Cusse af. Toen we naderhand dichter bij dit bosch kwamen, bleek het minder een »Bois" dan wel een verzameling kleine boschperceelen te zijn, die afgewisseld worden door stukken bouwland.

Daar, bij Amanvillers, begon de groote worsteling van den 18den Augustus. Aannemende dat het Fransche front zich uitstreckte van La Folie tot het Bois de Vaux, waren aan het VIIde, VIIIste en IXde korps bevelen gegeven om binnen 2 uur aan te vallen; het was toen 11¹/₂ uur vm., het Saksische (XIIde) korps zou intusschen op St. Marie aux Chênes marcheeren. Een half uur daarna, dus ten 12 uur, ging aan het IIde korps nog het bevel om als reserve voor den rechtervleugel bij Rezonville op te marcheeren. »Es ist Zeit abzukochen, besondere Eile für das Eintreffen bei Rezonville nicht geboten" was er aan toegevoegd. Maar de groote, onbekende factor van den oorlog, des vijands wil, had het anders beschikt en dreef den spot

met de Duitsche bevelen. Het IXde korps (VON MANSTEIN, 18de Pruisische en 25ste Hessische divisie) had zijn voorhoede over Verneville vooruitgeschoven, bij Chantrenne vuur gekregen, zijn artillerie ten N.O. van Verneville ontwikkeld tegen den opdringenden vijand en de massa's welke op de hoogten van Amanvillers en Montigny la Grange gelegerd waren. Het Fransche 4de korps, DE LADMIRAULT, was de strook Amanvillers—Montigny la Grange, met Champenois vóór 't front, ter verdediging overgegeven, hebbende rechts van zich het 6de en links het 3de korps. Toen nu de linkervleugel der Duitsche artillerie van uit het Bois de la Cusse hare granaten in de legerplaats wierp, antwoordde de vijand niet alleen van de hoogten, *maar ook uit de richting St. Privat—Amanvillers*. 't Was 12 uur toen de eerste kanonschoten vielen en het IIde korps zou geen tijd meer vinden om »abzukochen» (de 2de divisie er van vond bij Buxières nergens water en de 4de moest onverwijd verder).

Een flinke, harde en breede weg van \pm 2 KM. lengte leidt van St. Marie aux Chênes naar St. Privat. Allengs stijgt de weg, zacht glooiend; overal ziet men de eentonige, doodsche hoogvlakten zich uitbreiden, hier en daar afgewisseld door boschpartijen. Er is meer dan genoeg geschreven over de reuzensterkte van dit deel van het Fransche gevechtsveld, maar eerst na met eigen oogen gezien te hebben, kan men beseffen waarom en hoe het Garde korps zijn duizenden verloor, zoodat na het bekend worden der verlieslijsten bijna geen adellijke Pruisische familie niet het rouwkleed moest aanleggen. Die dag kostte aan de Garde: 288 officieren en 7831 man, voor 't meerendeel binnen één uur gevallen!

St. Privat heeft niets van een zonnig Hollandsch dorpje met schoone straten, heldere vensters, kraaknette gordijnen en vrindelijke bewoners. 't Is in één woord een vuil boeltje. Kleine lage huizen staan ter weerszijden van den onbestraatten weg, kippen en ganzen kuieren naar hartelust rond en vermaken zich op de onoogelijke mesthoopen, die maar al te dikwijls voor de huizen liggen. De menschen maakten een norschen en onvriendelijken indruk. Hoogst zelden trok een man aan z'n pet of zeide een voorbijganger goeden dag. Duidelijk waren de sporen van de verwoestingen nog na te gaan. Nieuw waren bijna alle daken; de witgepleisterde muren, geel geworden door den tijd, hadden overal witte stukken: dicht gemaakte schotwonden, eervolle lidteekens! Een gedeelte van den ringmuur was hier en daar afgebrokkeld, blijkbaar niet meer hersteld, alleen was het puin weggeruimd. De hoofdweg leidt nog langs restes van een kerk. Van den noordelijken dorpsrand uit beschouwden we lang het voorliggend terrein. Door een nevelig, blauw waas keken de roode daken van St. Marie aux Chênes en Roncourt; met behulp van den kijker kwamen ook Auboué en Montois la Montagne dichterbij. En over dat zonnige veld waren voor 26 jaren de Saksers gerukt; dáár, naar rechts in de carrières de JAUMONT, werd verwoed gevochten, zóó hevig, zóó dapper, dat de arme Parijzenaars de

fabel gretig verspreidden, dat in de »Carrières» geheele bataljons verzvolgen waren. Vele honderden liggen thans in de »Massengräber». Een steenklomp van meer dan 70 centenaars gewicht, omgeven door dennen, wijst ernstig en waardig op de groote diensten van het XIIde, Saksische, korps daar bewezen. Een der opschriften luidt: »Sei getreu bis in den Tod, so will ich dir die Krone des Lebens geben». Dit lezende, hoorde ik in m'n verbeelding ROGMAN's lyrisch geluid in de gelijkkluidende strophe van het oratorium PAULUS.

Daar nog »ein ganze Strecke» moest afgelegd worden, gingen we niet verder noordelijk, maar, na een bezoek aan het monument van het 4de Garde regiment, naar het »Kriegerfriedhof» aan den ingang van het dorpje, rechts van den weg.

'k Weet niet ooit iets gezien te hebben dat me meer aangreep en trof!

Een kleine ruimte, iets grooter dan een flinke woonkamer, aan eene zijde een lage steenen muur, omgeven met cypressen en treurwilgen, zóó dicht, dat de Augustus-zon alleen van tijd tot tijd een glimpje licht op een kruis of zuil deed vallen. 't Was er doodstil, soms ritselden de bladeren. Onwillekeurig nam ik den hoed af, ernstig gestemd als ik werd. Langs de wanden lagen kleine, langwerpige heuveltjes met gras, klimop en rozen begroeid; witte ijzeren kruisen met zwarte inscripties er op; grafsteenen, de een naast den ander. Met zekeren eerbied loopt men daarlangs en leest de opschriften, die in een paar woorden een wereld van smart bevatten, bijv. »Hier ruhet unser einziger Sohn», »dem Andenken unsres lieben, theueren, einzigen Sohnes». Een groot kruis staat op het graf van den commandant van het Garde-fuselier regiment, Oberst VON ERKERT. Twee gemeenschappelijke groote graven nam ik waar, het kruis van het eene had tot inschrift »Hier ruhen deutsche Krieger, gefallen 18 August 1870», het andere »Hier ruhen deutsche und französische Krieger». Mijn geleider noemde het aantal der dooden, die op dit kleine stukje grond uitrusten van hun laatsten veldtocht; het getal is me uit de gedachten gegaan, maar 't ging tot in honderden.

Ernstig gestemd werd het hek achter ons gesloten, beiden spraken we niet veel.

Maar 't was daarbuiten immers louter zonneschijn en heerlijke, zuivere berglucht!

Onze weg leidde nu naar het »Denkmal» van het Garde korps, van verre reeds zichtbaar en zeer dicht (ten Z.W.) bij St. Privat gelegen. Een kolosiaal voetstuk draagt een steenen toren van ± 10 à 12 M. hoogte.

Een wenteltrap geeft gelegenheid op het platform te komen. Het uitzicht beloont de moeite, die men zich heeft gegeven om in den stikdonker de smalle treden op te klimmen. Het geheele aanvalsterrein van de Garde en van het XIIde, Saksische, korps breidde zich voor ons uit, de rechtervleugel der Franschen eveneens. Men behoeft geen meester in de krijgskunst te zijn, om te zien hoe de hoogterug, waarop dit monument staat en welke tot

bij den spoorweg naar Amanvillers doorloopt, gelegenheid geeft om gedekt troepen te verplaatsen en als het ware een natuurlijke dekking voor reserven is.

Iets meer naar het Zuiden, ongeveer een 300 M., passeert men het monument van het Königin Augusta regiment (4de Garde-Grenadier). De vier zijden vermelden in lange kolommen de namen der gesneuvelden. Vlak er achter liggen weer twee rijen graven; Duitschers en Franschen rusten daar in het groote gemeenschappelijk bed, o. a. in een massa-graf ook een Fransch kolonel. Het Augusta regiment verloor dien dag 30 officieren en 1000 man. Van de 3 bataljonscommandanten sneuvelde er één, twee werden gewond, evenals de regimentscommandant Graaf WALDERSEE.

Dicht langs de Fransche grenzen gingen we nu verder zuidwaarts. 't Was te aanlokkelijk niet eens even er over te gaan. De grenslijn tusschen de twee machtige rijken vormde daar ter plaatse een kleinen, ondiepen greppel, een soort breede kielspit. Op den bodem staat een steenen paal van mogelijk 0.50 M. lengte, wit geschilderd, aan de eene zijde een zwarte »D'', aan de andere een »F''.

Wat al bloed is er vergoten, wat schatten zijn verslonden, hoeveel bezittingen, door vlijt en spaarzaamheid verkregen, zijn niet in puin en asch overgegaan, voordat het nietige stuk steen vóór mijn voet dáár mocht staan. Hoe lang nog? Zal het in den loop der tijden voor- of achteruit moeten verplaatst worden?

Tot bij een kromming van den weg wandelden we over Fransch grondgebied, want de »Dragoner'' en de »Dienstpferden'' moesten \pm 50 M. vóór de grens halt houden. Mijn geleider zeide me, dat van achter het boschje voorbij de kromming de Fransche grenswachters ons reeds lang hadden opgemerkt en zeker niet zouden nalaten ons te visiteeren. 't Was daarom beter terug te gaan. Toch had ik zoo'n ontmoeting wel aardig gevonden. Een stafkaart, een kijker, een aanstelling tot 1ste luitenant, een verlofpas, me dunkt dat zou op een spion wijzen; in m'n verbeelding zag ik me daar tusschen de gendarmes voor de »maire'' staan en na een verhoor in een cachot gestopt!

Als vanzelf kwam het gesprek op de overgaaf van de Deutsche gevallen welke nog op Fransch grond gebied lagen, een plechtigheid welke het voorgaande jaar plaats vond.

Met het front naar elkaar toe stond aan de eene zijde van de grenslijn eene Deutsche compagnie uit Metz met vaandel en muziek, aan de andere zijde een Fransch jagerbataljon met een eskadron. Er vóór, aan de eene zijde Generaal Graaf HÄSELER, commandant van het XVIde Deutsche korps, aan de andere Generaal JAMONT, bevelhebber van het 6de Fransche korps. De Deutsche geestelijke ging alleen over de grens en hield, met de armen over den borst gekruist, midden in het Fransche carré den lijkdienst. Op uitnoodiging van Generaal HÄSELER reed, na eenige aarzeling, Generaal JAMONT in galop, over de scheidingslijn. Een korte begroeting volgde

waarbij JAMONT o. m. gezegd moet hebben, dat hij met »veel leedgevoel op de plaats terugkwam, waar hij als batterijcommandant had gestreden." Nadat het front der compagnie was afgereden, noodigde JAMONT den Duitschen generaal uit thans met hem het Fransche escorte te inspecteeren, waaraan voldaan werd. Alstoen moet een zeer te betreuren misverstand hebben plaats gehad.

Onmiddellijk na op Fransch grondgebied te zijn aangekomen, nam Generaal JAMONT den steek af, als om zijn gast op Franschen bodem welkom te heeten. Generaal HÄSELER moet toen gemeend hebben, dat de Franschman zich had bedacht en toch liever alleen terugging naar zijn troepen, althans de generaal wendde en reed terug op Duitsch grondgebied. Indien dit alles zich juist zoo heeft toegedragen, zullen nog wel eenige schrifturen over de grenzen zijn gegaan, want ook ginds schrijft men veel en graag!

Over Verneville, waar we het »Denkmal" der 18de divisie bezochten, en la Malmaison, hebbende het Bois des Genivaux ter linkerzijde, kwamen we te Gravelotte; 't was toen \pm 12 uur. De paarden hadden 4 uur lang in sterken draf geloopt, soms dwars door 't veld waarbij de koetsier, wiens eigenlijk beroep toch op en niet achter 't paard is gelegen, blijken gaf voor een Amsterdamschen aapjes-menner niet onder te doen. Aan een tamelijk eenvoudige herberg hielden we stil, er werd uitgespannen en ik noodigde mijn leidsman aan een lunch; ook de dragonder was mijn gast daar ik hem »vrije vertering" gaf. Bij de afrekening bleek dat het jongemensch 4 glazen bier en 4 »Butterbrod mit Schinken" had genuttigd!

Menigmaal heb ik ten platte lande gegeten, doch zoo goed en voor zoo weinig geld als hier, zeker nooit. Onmiddellijk na de bestelling kwam de soep, de landwijn was zeer goed en de champagne voortreffelijk. Een fijne Hollandsche sigaar deed de rest om aangename oogenblikken te doorleven. Ook een tweetal Duitsche luitenants, eveneens slagveld-touristen, droegen tot de gezelligheid veel bij. 't Was me eenigszins vreemd te bemerken hoe een der heeren (een 2de luitenant der veld-artillerie uit Torgau) tegenover zijn ouderen collega een zekere vormelijkheid bleef in acht nemen, die aan de vriendschappelijke gezindheid geen schade deed. 't Waren zeer beschaafde mannen bij wien niets te bespeuren was van die *Fliegende Blätter*-achtigheid met gemaaktheid en Gigerl-vertooningen. Zeer belangstellend informeerden zij naar »die Avancement-Verhältnissen" in ons Leger en toen ze hoorden dat bij ons een luitenant van 15 dienstjaren een epidemisch verschijnsel is, waren ze hoogst verbaasd, daar men alsdan in Deutschland de Hauptmann's waardigheid bekleedt. 't Speet me werkelijk toen mijn Germaansche collega's hun staf weer opnamen en verder gingen.

Ook onze tijd was weldra gekomen. Buiten de deur, op den drempel, zat een oud gerimpeld besje met de handen in den schoot, het kleine ineengeschrompelde gezichtje bijkans niet te vinden onder de Lotharingsche muts. Mijn geleider scheen haar te kennen en ik kon niet nalaten haar aan

te spreken, toen ik hoorde dat ze op dien verschrikkelijken dag in haar huisje was gebleven. Den ganschen dag en nacht was ze in den kelder verscholen geweest, terwijl Franschen en Duitschers boven heur hoofd elkander naar het leven stonden. Er was iets aangrijpends in, die ouwe ziel met een piepend stemmetje en zenuwachtig knikkend hoofd, te hooren zeggen: »Dien nacht zal ik *mijn leven lang* niet vergeten”. Wie weet hoe gauw voor haar een eeuwige nacht zal aanbreken.

Van een koopman voor een der huizen kocht ik als souvenir een chassépôt en een mitrailleuse kogel; de man bezwoer me, dat hij ze had opgeraapt bij het beploegen van den grond. 'k Wil het hopen. Mogelijk is 't, daar nog steeds kort onder en soms op den beganen grond knoopen, scherven e. d. worden gevonden. Aan den O. uitgang van het dorpje, schuin tegenover het armoedige huisje waar Koning WILHELM en von MOLTKE logeerden, ligt het groote »Kriegerfriedhof”. Op een kleine ruimte liggen de overblijfselen van 3000 (zegge 3000) Duitschers en Franschen. Ongeveer 6 à 7 jaar geleden zijn vele verspreid liggende lijken hierheen gebracht. Na bijna 20 jaar waren vriend en vijand nog aan het schoeisel te onderkennen; de Duitscher droeg laarzen, de Franschman schoenen. Op het geraamte van een officier vond men een horloge en eenige geldstukken. Het horloge, hoewel geheel zwart geworden, had een inscriptie waaruit men de familiebetrekkingen kon opsporen. Deze ontvingen door de zorgen van het Gouvernement de gevonden reliquien.

Aan de andere zijde van Gravelotte liggen naast elkander de lijken van een Fransch officier van het 67ste regiment infanterie en van een Duitsch officier van het Maagdenburgsche infanterie regiment n°. 67; trouwens meermalen streden dezelfde regimentsnummers tegen elkander in dezen oorlog.

Op korten afstand van den grooten weg Gravelotte—Rezonville—Mars-la-Tour ligt op een voetstuk een groote rotssteen met een inscriptie. Dit is de zgn. »Stein von Magador”, liggende op de plaats van waaruit WILHELM I den slag leidde en o. a. het bevel aan het IIde Pommersche korps gaf. De Groot-hertog van Baden, vertelde mijn leidsman, had dezen steen geschonken maar — op kosten van het XVIde korps werd het rotsblok uit het land der prachtige dennewouden naar de vlakten ten W. van Metz getransporteerd. 'k Had op de lippen om te zeggen dat het dus een tamelijk »goedkoop” cadeau was, daar het Schwarzwald op rotsen staat. Bedenkende dat mijn opmerking niet »Huldvol” zou zijn maar wel van »Unfug” zou getuigen, hield ik die woorden terug.

Een overzicht over het slagveld van den 16den was thans aan de beurt.

Ter herinnering moge dienen dat het Duitsche opperbevel den 16den Augustus aan BAZAINE wilde beletten op Verdun terug te gaan en daartoe bevelen uitgaf, welke de strekking hadden de hand te leggen op de drie wegen die den Maarschalk daarvoor kon benuttigen. De inleiding van den slag werd gevormd door de bekende overvaling van de Dragonder-brigade MURAT door het 10de en

11de en het regiment Brunswijksche huzaren, waarbij de batterij SCHIRMER en 3 rijdende batterijen onder Majoor KÖRBER.

De weg van Gravelotte over Rezonville en Vionville naar Verdun is een breede harde kunstweg, tonrond en uitmuntend onderhouden; hooge peppels staan langs de kanten.

Om het bezit van dien weg werd den 16den Augustus een wanhopige strijd gevoerd tusschen het IIIde, Xde en kleine gedeelten van het VIIIste korps, te zamen iets meer dan 60.000 man, en ongeveer 125.000 man Fransche troepen. En thans was alles eenzaam, doodsch en koud. Ter weerszijden van den weg breiden zich onafzienbare golvende vlakten uit, hier en daar met boschperceelen bezet, z. a. van de Tronviller-Büsche, het Bois de St. Arnould, het Bois de Vionville, e. m. a. Alleen ten N. van den weg, langs den N. rand van de »Alte Römer Strasse», waar de lange artillerielinie der Franschen was opgesteld, wordt het uitzicht eenigszins belet.

»Kip noch kraai» was te zien; hier en daar staken uit de golvende korenakkers zwarte of witte kruisen hun armen in de hoogte, als wezen ze van verre den voorbijganger op de verschrikkingen van den oorlog. De landman heeft het graf niet bezaaid; midden in de velden liggen dus de kleine groene plekjes, ietwat hooger dan de beganen grond. Voor 't meerendeel zijn het graven voor meer dan één lijk. Onvriendelijk en koud komt Rezonville voor den dag. Zonder een zweem van dorpsomheining, zonder een boom of wat ook, rijzen de witte muren, streng en ernstig uit den grond.

Indien men het terrein ten Z. van den grooten weg aandachtig beziet en hier of daar een hoog gelegen punt bestijgt, gevoelt men bewondering voor de taaië volharding, voor den moed en de doodsverachting waarmede de aanvankelijk zoo zwakke troepen (inzonderheid de 5de en 6de divisie van het IIIde korps, respectievelijk onder de Luitenant-Generaals v. STÜLPNAGEL en v. BUDDENBROCK) over het moeilijkste aanvalsveld zijn opgerukt tegen een formidable stelling, bezet door een overmachtigen en dapperen vijand. »Ich stehe wo ich stand» was alles wat von STÜLPNAGEL aan Prins FRIEDRICH KARL kon melden, maar 't waren tevens woorden, waarin de grootste lof voor de troepen lag opgesloten. Uit het Z. door de berg-enge van Gorze naar het N. gaande, moet men tegen de hoogte op en krijgt dan aan de rechterhand, maar hooger gelegen, Gravelotte in 't oog; Vionville en Rezonville liggen vooruit en meer in de diepte. Men domineert alsdan den grooten weg en dus toen ook (voor de 5de en 6de divisie gesproken) de Fransche opstelling. Om deze echter te naderen moet men eerst een lange inzinking over en dan onder het door niets belemmerde vuur, eene kale, naakte helling afdalen.

De bedekte terreinen ten N. van den grooten weg (zie boven) gaven den vijand gelegenheid zijn reserves samen te trekken, tegen den afdalenden aanvaller zonder dat deze laatste er iets van bemerkte kon.

Scherp teekent zich tegen het groen ten N. der Römer-Strasse het

monument af, opgericht ter eere van de cavalerie-brigade von BREDOW, welke dáár haar beroemde attaque eindigde, gereden op het oogenblik dat de slag voor de Duitschers verloren dreigde te gaan vóórdát het Xde korps op het slagveld kon aankomen. Generaal von BREDOW heeft in zijn gedenkschriften (»Aus meinem Leben») deze attaque beschreven. Mogelijk is nooit een »Todtesritt" op zóó eigenaardige wijze bevolen geworden.

»Laut Verabredung zwischen dem General von ALVENSLEBEN und dem General von RHEINBABEN sollen sie der Schlacht die Entscheidung geben; der Moment dazu ist gekommen, und sie halten immer noch hier!" Alzoo sprak de Chef van den Staf van het IIIde korps tegen Generaal von BREDOW. Daar van diens standplaats uit van den vijand niets te zien was, volgde de vraag, in welke richting geattaqueerd moest worden; het antwoord was: »Das ist Ihre Sache" en de Chef van den Staf reed weg!

't Kan het doel van deze schets niet zijn hier een eenigszins uitvoerige beschrijving te geven van dien woedenden aanval. Alleen zij aangestipt, dat de \pm 800 ruiters eerst de vijandelijke artillerie attackeerden en de bedieningsmanschappen neersloegen, daarna 's vijands eerste infanterielinie overhoop reden en toen op de tweede linie stuitten; in de beide flanken en zelfs in den rug daagde daarop overmachtige Fransche cavalerie op, ter sterkte van 2 divisien of \pm 3000 man. Terug door de vijandelijke infanterie, die zich weer verzameld had, aangevallen tegelijkertijd door de vijandelijke cavalerie. Een wilde mêlée volgde nu, een reeks van op zichzelf staande kleine gevechten: sabel en lans, tegen sabel en chassépôt. Ten laatste wordt de brigade door de eigen infanterie opgenomen en men verzamelt zich bij Flavigny. *Van het 16de Uhlanen regiment verschenen slechts 80 man op het appèl; van het 7de Kurassiers slechts 70 ruiters!*

Maar het groote menschenoffer was niet tevergeefs gebracht. BAZAINE dacht er niet meer aan zijn 6de korps verder voorwaarts te bewegen en zag van een aanval op Rezonville af; de 6de Deutsche divisie kon tot den laten avond hare stellingen behouden.

Zoowel het uur van den dag als de omstandigheid dat Mars-la-Tour op Fransch grondgebied ligt, deden ons besluiten over Gravelotte terug te gaan. Nog even zij opgemerkt, dat het voortrukken der 5de divisie rechts van den weg Gorze—Vionville duidelijk wordt aangewezen door lange rijen kruisen en kleine grafheuvels. Herinner ik me goed (en ik vermeen zulks), dan waren meerdere en evenwijdige rijen te zien.

Niet dikwijls laten overledenen zulk een roemrijk spoor op aarde achter!

De reeds beschreven vellen nagaande, vermeenen we, dat het zaak zal zijn ons verder belangrijk te beperken en meer naar beknoptheid te streven, daar anders de Redactie grondige bezwaren tegen de opneming van mijn »herinneringen" zou kunnen hebben.

In vloten draf dan reden we Gravelotte weder door en hielden voor het eerst halt bij de Mance-Schlucht, die zulk een ontzettende beruchtheid heeft

gekregen. Hij, die hier meer van wil weten, verwijzen we naar HOENIG's *24 Stunden MOLTREScher Strategie en zijn Kampf um die Steinbrüche von Rozerieulles*.

Mijn overigens zeer betrouwbare kaart gaf een beekje aan, dat in de lengte en midden door de laagte moest loopen, doch ik heb nergens water gevonden dan in een kleinen greppel van een 20 à 30 M. lengte langs den O. rand. De Manche-Schlucht is een holle weg van ongeveer een 50 à 60 M. breedte. De hellingen zijn tamelijk steil en begroeid. In 't noorden loopt de Schlucht in het Bois des Genivaux teniet.

Men behoeft niet veel »wetenschappelijke bijeenkomsten» te hebben bijgewoond of »onderstellingen» te hebben gemaakt, om tot de conclusie te komen: 1°. dat men *in* de Schlucht als in Abraham's schoot zit, 2°. dat men er den 18den Augustus 1870 niet uitkon of men moest meester zijn van een behoorlijke strook ten O. er van gelegen, 3°. dat men over Gravelotte niet vooruit (d. i. naar het O.) kon, zonder St. Hubert te hebben genomen, van waaruit de groote weg volkomen wordt bestreken, en eindelijk en ten laatste, dat de Schlucht zich bij uitstek leent om zich in geval van een paniek (zie HOENIG's »24 Stunden . . .») buiten schot te brengen.

Niets herinnerde meer aan de radelooze en redelooze momenten van den 18den Augustus 1870, toen Generaal VON STEINMETZ cavalerie en infanterie bij massa's in de engte wierp om over te gaan tot de *vervolging*, terwijl het IIde Leger juist bange oogenblikken doorleefde en de Franschen nog aan geen wijken dachten. Generaal VON STEINMETZ, de ijzeren, norsche en onvriendelijke mensch, de held van Nachod en Skalitz, heeft hier helaas zijn roem overleefd.

Een groepje kinderen speelde en schaterde op het frische, heldere grastapijt, de vogeltjes zongen in de struiken, kortom het geheel was een uitgezocht plekje voor een pic-nic. »Viens, suivons les sentiers ombreux, où s'égarant les amoureux», wat zou die sérénade hier 's avonds lief en vriendelijk klinken.

En onder dien grond, dáár, waar op elk plekje in 't voorjaar een nieuw leven ontkiemt, onder dien grond, liggen weer honderden bevrijd van hun doodsangst, bevrijd van hun zorgen, de een rustend onder den breeden en sterken wiek van den Rijks-Adelaar, de ander droomend van de »revanche» en wachtend op den »Keizer, die over zijn graf zal rijden vergezeld van kanongebulder en daverend hoefgetrappel».

De weg Gravelotte—Metz gaat met een breeden dam over de Schlucht heen; ter weerszijden en voorwaarts ontdekt men de roode daken van de groote pachthoeven St. Hubert en le Point du Jour, te vergelijken met la Haye-Sainte en Hougoumont van 18 Juni 1815. 't Zou te veel tijd eischen om te releveeren hoe dáár en bij Rozerieulles gevochten is; die namen zijn tegenwoordig gemeen goed van elk, die aan de bronnen der krijgsgeschiedenis zijn tactischen dorst wil lesschen. Vraag naar een voorbeeld van dooreengeraken der commando's in het gevecht en 10 tegen 1 dat men komt aandra-

gen met St. Hubert. Vlak bij Point-du-Jour is een machtige »Aussichtsturm» gebouwd. Van het bovenste terras af heeft men een prachtig vergezicht over het geheele slagveld van den 16den en den 18den Augustus, terwijl dicht bij den voet de grafteekens van het 29ste en 33ste regiment liggen, alsmede een »Massengrab» beplant met accazia's.

Na een heerlijken rit over St. Ruffine, Moulins les Metz en Longeville les Metz, waarbij men riant stukjes natuur kan genieten, kwam ik 's avonds ten 6³/₄ weer voor m'n hôtel aan. Een uur daarna keerde nog cavalerie van de gehouden korpsmanoeuvre naar huis. Bij het XVIde korps weet men zeer goed wat »oefenen» en »dienst» beteekent.

Den volgenden morgen ten 8 uur was mijn vriendelijke gastheer met de brik weer voor 't hotel om mij over de velden van den 14den en 31sten Augustus en over die van den 1sten September te geleiden.

Men weet hoe de slag bij Colombey—Nouilly zich ontspon door het initiatief van den commandant der 26ste brigade (voorhoede van het VIIde korps). Aangezien alle berichten er op wezen dat het Rijnleger terugtrok en het strategische plan van het Duitsche Hoofdkwartier naar omvatting streefde, moest de vijand aan zijne plaats gebonden worden. Indien men het terrein nabij Ars Laquenexy heeft gezien, zal men tot de conclusie komen, dat alleen een *gevecht* de noodige opheldering en de vereischte vaste gegevens kon schenken.

Bekend is ook dat de 26ste brigade, na zware verliezen te hebben geleden, allengs werd versterkt door de 25ste brigade en daarna door het I korps. Bij Colombey, Nouilly (omvatting van den Duitschen vleugel door 2 divisien der Franschen), Grigy en het »Wald von Borny», werd hevig gevochten. Van een vervolging moest afgezien worden, zoowel tengevolge van de duisternis als door de nabijheid van den fortengordel, waarin de vijand een wijkplaats vond.

Langs de »Todten-Allee» rijdende (een landweg met zware boomen, waarvan de takken hier en daar den grond raken en zich boven in de lucht vereenigen, zoodat men in een zeer getemperd licht voortgaat), passeert men de monumenten van het 15de en 55ste regiment, te zamen de 26ste brigade VON DER GOLTZ vormende. Naast elkaar, zooals de regimenten in de bange uren schouder aan schouder stonden, staan daar de eenvoudige gedenk-teekens.

Van het 2de Westfaalsche infanterie regiment n°. 55 was wijlen onze PRINS FREDERIK eere-commandant.

Tusschen de zware stammen door ontwaart men overal kruisen en gemeenschappelijke graven. De geheele streek maakt een somberen indruk.

Door een buitengewoon geaccidenteerd terrein, dat de gevechtsleiding belangrijk moet hebben verzaard, dan stijgend, dan weer dalende en langs kronkelwegen komt men op het gevechtveld van den 31sten Augustus en

van den 1sten September, op het terrein waar de groote uitval plaats had, de laatste groote poging om offensief te werk te gaan. Maar 't bleef bij een poging, want de geschriften en onderzoekingen van den lateren tijd deden duidelijk aan het licht komen, hoe nooit een ernstige wil heeft voorgezeten bij deze operatie en tevens, hoe ook nooit eenig succes te verwachten was van eene doorbreking in de richting van het plateau van St. Barbe (zie o. m. het werk van HERMANN KUNZ »*Konnte Marschall BAZAINE in 1870 Frankreich retten*», een zeer objectief geschreven arbeid, gebaseerd op logischen gedachtengang en goede tactische en strategische beginselen; trouwens KUNZ neemt sinds lang een zeer voorname plaats in onder de schrijvers over de nieuwere krijgsgeschiedenis. Het boek is van zeer recenten datum.

Achtereenvolgens bezochten we Montoy, de bekende Brasserie, waar den 14den de artillerie in stelling kwam, Noisseville en Servigny, waarna wij langs den grooten weg van St. Barbe, waarvan de hooge en spitse kerktoren van uit de verte zichtbaar is, naar Metz terugkeerden.

Het is niet doenlijk om zonder een kaart een indruk te geven van dit terrein, dat bij elke verplaatsing, in welke richting dan ook, nieuwe moeilijkheden en nieuwe stellingen oplevert en het »gedekt naderen» zoozeer in de hand werkt. Zij, die de dorpsverdedigingen van Faily, Servigny en Noisseville willen bestudeeren, verwijzen wij naar Heft 8 van de *Kriegsgeschichtliche Einzelschriften*. Aldaar kan men leeren hoe iets verricht moet worden, uit de beschrijving hoe men iets niet moet doen.

'k Zou nu gevoegelijk mijn reisindrukken kunnen eindigen, doch wil nog even vluchtig de gedachten over Metz zelve laten gaan. Metz is een groote kazerne met \pm 27.000 militaire bewoners. Daarin huisvesten ook 54.000 burgers of niet-militairen. »Niet noodig er over te spreken» zou DICKENS zeggen. Een anti-militair moet nooit in Metz komen wonen! In het groote restaurant de »Germania» op de Esplanade, waar ik een paar avonden allergenoegelijkst zat en genoot van al de opstaande en salueerende »Militärs» maakten de weinige »Civilisten», waaronder ik mezelfen moet rekenen, hetzelfde figuur als de luttele zwarte plekken in een goedkoop krentenbroodje.

De houding der militairen is veel strammer, het saluut veel eerbiediger dan in sommige andere Deutsche streken, waar de »Drill» mogelijk *onder* en niet *naast* de »Erziehung» staat. Wordt de militaire groet door den mindere geheel »Vorschriftsmässig» gegeven, niet hetzelfde kan gezegd worden van het teruggroeten der officieren (vooral der jongeren), wat me toescheen zéér »uit de hoogte» en nog al nonchalant te geschieden. Heel dikwijls gebeurde het niet eens. »Karikaturen», zooals de geïllustreerde week- en maandschriften ze zoo gaarne geven, heb ik niet ontmoet, de monocle is een zeldzaamheid. Over 't algemeen is de officier zeer netjes en zorgvuldig gekleed en besteedt hij de noodige zorgen aan zijn toilet (dit bleek me bij een coiffeur, waar ik geruimen tijd moest wachten, aangezien

een groote Beiersche luitenant een scheiding in het haar moest krijgen, terwijl een Schnurbart-Binde en een warme krultang den knevel moesten opknappen).

Op mijn vraag naar den geest van het volk, kreeg ik onomwonden ten antwoord: »Liever van daag weer Fransch, dan morgen, maar nooit ten koste van een oorlog.» En toch heeft de oorlog het Rijksland niet geruïneerd. Want uit de Fransche oorlogsschatting heeft het Duitsche Gouvernement met milde hand »Kriegsentschädigung» gegeven aan hen wier bezittingen verwoest waren. Doch met de meeste kalmte werden de Thalers en Marken in den zak gestoken, men liet de zaak zooals ze daar lag en ging in Frankrijk zich vestigen. Iets anders heeft de eigenaar van het slot Aubigny gedaan. Dit slot, met een prachtig park er om heen, is den 14den Augustus 1870 in puin geschoten. Thans lag het daar nog in denzelfden staat, struiken en boomen groeiden in de kamers, de steenbrokken liggen waar ze vóór 26 jaar neerploften. In de onmiddellijke nabijheid bouwde de eigenaar een nieuw kasteel. Thans kan hij van uit zijn ramen op de »tristes restes» neerblikken, dat zeker niet wijst op den Duitschers goedgezinde gevoelens.

'k Zal, hoop ik, nog langen tijd de levendige indrukken bewaren van de zeer interessante dagen te Metz doorgebracht. Onafscheidelijk daaraan verbonden is de naam van den Konsistorialrath und Militär-Oberpfarrer des XVI. Armeekorps, HERRN WILHELM BUSZLER.

J. H. V. D. HEGGE ZIJNEN.

1ste Luitenant-Adjutant.

Alkmaar, Sept. 1896.

BOEKAANKONDIGING.

Etudes sur le rôle des places fortes dans la défense des Etats, par le Capitaine MILLARD du corps du génie, adjoint d'état-major. Liège, CHARLES DESOER, imprimeur, 1897.

Bovenstaande brochure, eigenlijk een strijdschrift, bevat eene weerlegging van de denkbeelden, ontwikkeld in een tweetal in 1886 en 1888 te Parijs verschenen vlugschriften, getiteld: *De la véritable utilité des places fortes* en *La perte des Etats et les camps retranchés*. Zooals uit laatstgenoemden titel wel valt te gissen, is de Schrijver, die zich A. G. noemt, van meening dat vestingen, in stede van nut op te leveren, integendeel gevaarlijk zijn en een noodlottigen invloed op den gang der oorlogshandelingen zullen uitoefenen, en dit ook werkelijk in den oorlog van 1870/71 gedaan hebben.

Tegen deze zienswijze komt de Belgische Kapitein der Genie MILLARD in zijn bovengenoemde studie met kracht op. Hij begint met de beteekenis uiteen te zetten, welke versterkte plaatsen in verschillende veldtochten hebben gehad, en behandelt daartoe achtereenvolgens in groote trekken: de rol van enkele vestingen in de jaren 1756, 1757 en 1761 tijdens den zevenjarigen oorlog, die van Mantua, tijdens den veldtocht van BONAPARTE in Noordelijk Italië (1796—1797), van Ulm in 1805, van den Venetiaanschen vestingvierhoek in de jaren 1848 en 1866, om daarna eene meer uitgewerkte beschouwing te geven van de beteekenis, welke de Fransche vestingen voor den gang der operatiën, gedurende den veldtocht van 1870/71, hebben gehad.

Hierbij heeft de Kapitein MILLARD tevens gelegenheid, de beginselen van den Generaal BRIALMONT tegenover A. G. te verdedigen, waar deze laatste verklaard had, dat het juist de geretrancheerde kampen van Metz en Parijs geweest zijn, die het verlies van de Fransche legers in 1870 hebben veroorzaakt, vooral ook omdat de Fransche aanvoerders zich hadden laten doordringen »du venin des doctrines du Général BRIALMONT”. MILLARD toont daarentegen aan, dat de Maarschalk BAZAINE, in stede van de beginselen van BRIALMONT oordeelkundig toe te passen, juist door eene te bekrompen opvatting van diens denkbeelden en door eene opeenhooping van fouten, de vesting Metz en daarmee een leger heeft doen verloren gaan, waarvan de moed en de geestkracht boven allen lof verheven waren. Uitgaande van het beginsel dat er eene bepaalde verhouding dient te bestaan tusschen den omvang van eene versterkte plaats en de sterkte van de bezetting, ontwikkelt de Schrijver der brochure de meening dat BAZAINE, in stede van zich binnen den forttenkring van Metz op te sluiten, met de aanzienlijke troepenmacht, waarover hij beschikte, eene stelling op 2 of 3 KM. buiten

de fortlijn had moeten innemen, waardoor de lengte der verdedigingslijn van 24 op 40 à 45 KM. gebracht zou zijn, en waardoor dus de Duitsche strijdkrachten genoodzaakt zouden zijn geworden een anderhalf maal grootere insluitingslijn te bezetten dan thans het geval is geweest.

Welken invloed eene dergelijke handelwijze op den verderen loop der gebeurtenissen zou hebben kunnen uitoefenen, wordt door den Schrijver in het kort geschetst.

Na aldus, op grond van het verledene, de taak van versterkte plaatsen en vestingen verdedigd te hebben, zet de Kapitein MILLARD de strategische betekenis uiteen van de, na 1871 langs de Fransche oost- en noordoostgrens, aangelegde vestingen en wijst hij daarbij op de omstandigheid, dat men ook in Duitschland, blijkens den aanleg van de versterkte legerkampen rond Metz en Straatsburg, doordrongen is van het nut, dat met dergelijke werken kan worden bereikt.

Wij hebben de van ernstige studie getuigende brochure van den Kapitein MILLARD met belangstelling gelezen en aarzelen niet de kennismaking van zijn werk aan allen, die in het daarin behandelde onderdeel der krijgswetenschap belang stellen aan te bevelen. Kapitein MILLARD behoort volstrekt niet tot, wat men zou kunnen noemen, de hartstochtelijke vestingbouwers, integendeel hij neemt ten opzichte van het vestingvraagstuk een ruim standpunt in: »l'étude que nous venons de finir», zegt hij in de »Conclusion», waarmede hij zijne studie eindigt, »n'a pas pour but de démontrer que la fortification constitue l'élément *unique* de la défense des Etats, mais seulement que les places fortes sont toujours utiles à une armée qui, en présence d'une invasion, veut rétablir à son avantage l'équilibre des forces détruites dans les premières rencontres; qu'elles sont indispensables à une armée qui, trop faible pour tenir la campagne sans s'exposer à une destruction certaine, doit attendre des secours pour reprendre l'offensive».

De Schrijver stelt dus de doode weermiddelen niet *tegenover* de levende strijdkrachten, maar wenscht zeer terecht aan beide eene zoodanige plaats in het geheele verdedigingstelsel aan te wijzen, dat zij elkander naar behooren kunnen aanvullen.

A. J. D.